

ASTEARI ZEHARKA BEGIRA

Manifestazioez, kontaketaz, politikaz eta kazetaritzaz IÑAKI ALTUNA > 11

BAGINEN BAGARA, SAN TELMON:

Artearen historian emakumeen lana itzalpean egon da. Nola? Zergatik? > 12

2022ko otsailaren 5a | XVI. urtea • 760. zenbakia
0,50 euro

GAUR8

mila leiho zabalik
www.gaur8.info

JUAN IZUZKIZA: «ESKOLA EZ DAGO MUNDUA SALBATZEKO»

«BORREGOS QUE LADRAN» LIBURUAN HEZKUNTZA BERRIZ IMAJINATZERA GONBIDATZEN GAITU FILOSOFIAKO IRAKASLEAK; IRONIAZ, ESPIRITU BORROKALARIZ ETA IKASLEAK ERRESPECTATUZ. > 4 Raul BOGAJO | FOKU

Juan Izuzkiza, Filosofia irakaslea:
«Eskola ez dago mundua
salbatzeko» 04

**Kubaren aurkako zigor
neurtezinak 60 urte bete ditu** 09

**San Telmo Museoaren bilduman
emakumeen ikusgarritasunik eza
ikertu dute** 12

**«Gora telesail nordikoak»
oihukatzeke izenburuak** 16

**Elkarrizketa: Javier Galparsoro,
Zehar-eko presidentea** 22

**Europarrek zalantzan jartzen dute
kirurgian aplikatutako robotika** 28

Juantxo Egañaren behatzulotik 31

SINADURAK:

03 **Maite Ubiria Beaumont:** «Aita-
amabitxien» bilketa garaian
zurztasuna agerian

10 **Saioa Aginako Lamarain:**
«Stand by»

11 **Iñaki Altuna:** Manifestazioez,
kontaketaz, politikaz eta
kazetaritzaz

20 **Itziar Elizondo Iriarte:**
Izoztuak

21 **Iker Barandiaran:** Aske irakurri

26 **Unai Gaztelumendi**

27 **Antton Izagirre:** Kontrolak

27 **Miren Azkarate Badiola:**
Kazetari kazetari (I)

30 **Libe Mori Carrascal:**
Arriskutsua al da mikrouhin
labea?

{ datorrena } **Maite Ubiria Beaumont**

«Aita-amabitxien» bilketa garaian zurztasuna agerian

Leerro hauek irakurgai direnean Emmanuel Macronek bere hautagaitza iragartzeko urratsa egin izatea litekeena da. Edo agian ez. Finen, desmartxa tekniko soila bilakatu duela-ko Eliseoko maizterrak garaian balio erantsia zuen iragarpena. Martxan dagoen trenean nahi duenean igotzeko ahalmena du agintariak, nahiz eta itxura aldetik zalantzak sortu bere jokabide horrekin. Formetatik haratago ere bada koska. Are gehiago Konstituzio Kontseilua hautagaien aldeko sostengua jasotzen hasi denean. «Aita-amabitxiek» eskuz idatzitako sostengu gutunak bidaltzeari ekin diote eta, gardentasunaren izenean, hautagai bakoitzak lorturiko «aitaponteko» horien izenak jakitera emanen ditu astean bitan goi erakundeak. Aste honetan bertan argitaratu dira lehen datuak. Otsailaren 1ean, lehenengo 313 sinadurak plazaratu zituen bere webgunean goi erakundeak.

Banan-banan, alkatetzaren mailatik gorako kargudunek zein hautagai babestu duten zehaztu du Kontseiluak. Behin-behineko kontuak ateratzeko orduan, nor izan da babes kopuru gehien jaso duen hautagaia? Apirileko hauteskunde lehiari begira bere hautagaitza era ofizialean aurkeztu ez duen Emmanuel Macron. Boterearen epeltasunetik jokatzek ematen duen enegarren abantaila. Hautagai bilakatzeko behar diren 500 «aita-amabitxiren» sostengua lortzea ez da, bistan da, Ukrainako krisia tarteko estatu agintari gisara jarduteaz gain europar buruzagi bezala bere irudia sendotzeari ekin dion Macronen lehentasuna. Are gutxiago kezka.

Bataiatze zeremoniaz ez arduratzeak badu bere logika. Izan ere, hauteskunde prozesuan buru-belarri sartu diren beste lehiakideei begira leialtasun kodeak errespetatzeak ala ez diferentzia markatu dezake. «Aita-amabitxien» gaineko zenbaketa abian delarik oso bestelako buruhaustek badituzte, ordea, hainbat hautagaik. Es-

kuin muturrean ziria sartzea bazen Eric Zemmour hauspotu duten sektoreek finkaturiko helburuetako nabarmenetako bat, Marine Lepenen posizioa ahultzeko kanpaina tontorrera heltzekotan da.

Familia auzia bilakatu da eraso areagotzeko arma. Al- ta, alternatiba ez izateak aurreneko lehietan RNko buruzagiaren eremua hesitzen laguntzen zuen. Hala ere, kanpaina honetan bada elementu berri bat. Oraingoan ultraeskuinaren markatik aldentutako kide ohien jarra- ra itsustearekin batera –hori ere klasiko bat da– bere kontrol eremutik kanpo datorren ofentsiba indargabetu beharko du Lepenek. Vincent Bollore aberatsak kontrolpean dituen hedabideek Zemmourren alde eginiko hau- tuak noraino desorekatu dezakeen balantza guztiz neur- tu gabe ekin beharko dio kanpainari.

Christiane Taubirak jasotako 390.000 «like» horiek gutxiestera jokatzek badu arriskua, jakinik primario popularretan bosgarren heldu zen Anne Hidalgo 22.000 bozekin inbestitu zuela Alderdi Sozialistak

Ultraeskuin popularra versus eliteko ultraeskuina, ho- ri izanen da eztabaidaren ardatzetako bat.

Beste eremu batera joz, primario popularrek zilegita- sunez jantzi dute Christiane Taubira azken orduko hau- tagaia. Ministro sozialista ohiak jasotako 390.000 «li- ke»-ek balio sinbolikoa baizik ez badute ere, “L’Express”-ek oroitarazi duenez, barne prozesuetan ber- tze hiru hautagai nagusiek 272.000 (Melenhonek), 122.000 (Jadotek) eta 22.000 (Hidalgok) aldeko boz jaso zituzten. Etxeko ika-mikak alde batera utzita, zazpi hau- tagairen bidez ordezkaturia den familiak badu zer haus- nartu. Batasunerako bandera nork hartu baino gehiago, zurztasun sentimendua nola ezabatu da jokoan. •

«Eskola ez dago mundua salbatzeko»

Plazera da Izuzki-zarekin eskolaz eta munduaz aritzea. Hizlari ona da, zorrotza, idazten duen irakaslea. "Borregos que ladran" liburua argitaratu berri du, pentsamendua kondentsatuz eskolaren errealitatera bidaia bat proposatuz, umorea-ekin eta bizitasunez.

Hezkuntzan amildegi bat ikusi eta sute handi bat proposatzen duzu, mailukadaz edo guraize-ebakiz baino enkajatu ez daitekeen puzzlea dela diozu... A zer panorama.

Bai, panorama dadaista da. Dadaistek zioten: 'gizakion simaurra ordenaren perfumea-ekin estali? Ezta pentsatu ere!'. Liburua nolabaiteko protesta bat da irakaskuntzaren mundura datorkigun katekesi disneyfikatu eta perfumatua-aren aurrean. Badirudi guztiok peluxe-eko hartz txikia behar dugula, parte emozionalak sekulako garrantzia hartzen du. Inozentziaren irrikaz gabiltza, ez diegu gaizkiari eta iluntasunari begiratzen, eta horrek pertsona bezala anputatzen gaitu. Eta gazteek ez dute sinisten; ongiaren, marabillaren diskurtso horiek ez dituzte erosten. Inportantea da, bestalde, jakitea eskola beti egon dela hondatuta, eta hondatuta segituko duela betirako.

Hortaz, ez gara larregi kezkatu behar...

Ez. Eta ikusi behar dugu zein den eskolaren jatorria, funtsean instituzio klasista bat da. Eskolaren kontzeptuak aisialdia esan nahi du, nahiz eta gazteek ez duten horrela bizi, mazopak bezala aspertzen direlako. Aisiaren ideiak jende liberatua esan nahi du. Nor joan

zitekeen eskolara? Liberatuak, elikatzeko eskuak erabili behar ez zituztenak. Aristotelesen ideia da liberatuek gobernatu behar zutela. Orduan, nor doa eskolara? Gero gobernatu beharko dutenak. Datuek hori erakusten dute, per capita errentak emaitza onak determinatzen ditu. Eskola ozeanoan dagoen arrainontzi bat baino ez da. Eta arrainontzia konponduta ere, ozeanoak berdin jarraituko du, kutsatuta. Hor erotu egiten gara, eskola konpondu nahi dugu konpondu behar dena mundua denean. Eta mundua hondatuta dagoenez, eskola ispilutxo bat baino ez da, bere miseriak ez islatzeko parapeto bat jar dezakeena, asko jota.

Orduan, hezkuntza ez dago mundua salbatzeko; hotsandiko helburu eta hitzak alboratuta, hobeto agian, ezta?

Baina hori asko gustatzen zaigu, kontua errazagoa bada ere. Kanpoan funtzionatzen ari ez dena ezin da eskolan konpondu. Hitz potoloekin aritzen garenean, eskolak benetan egin dezakeenaren zati handi bat galtzen ari gara, ezagueren transmisioan, pertsona kultuak sortzen, pixka bat lotsatzen gaituen kontua dela dirudien arren. Eta nola badirudien ezagueren transmisioa motz geratzen zaigula, mundua salbatzea nahi dugu. Gero, eskola nolabaiteko enplegu bulego batean birmoldatu dugu, eta gure gazteak ito egiten dira horrekin, 'ai, ez dakit zer izango naizen, non egingo dudan lan'. Nora bidaltzen ditugun jakin behar dugu, ze lan merkatua krudela da. Eta beste gauza bat, nire ustez argigarria: eskola porrota arrakasta bat da, hortik ateratzen dugu eskulan merkea.

Oso inportantea den kontzeptu bat modaz pasatu da hemen, diskurtsoetatik desagertu da: alienazioarena.

Hezkuntza errendimendura bideratzen duen pragmatismo anglo-saxoia ez al da gailendu? Eta ez gara gai zentzu kultural eta harrotasun existentsial batez aurre egiteko.

Gizakiari esplikazioak interesatzen zaizkio. Sloterdijk pentsalariak dio begi bistakoaren ertzean irekitasuna dagoela; eta irekiak egonezina sortzen digu, agian erantzunik ez daukana delako. Zera esaten du ere, esplikaezinak esploratua-rekiko duen superabitaren aurrean erantzun egokia dela egonezina. Superabita esplikaezinean dago, inolaz esplikatu ezin den horretan; eta hau ere esaten du: 'Esploratua ez da esplikatua, dominatua da'. Tesitura horretan sartzen da hezkuntzaren parte instrumentala, itsutzen gaituena, 'zu gai zara, zu ez zara gai' ideia errazago igartzen da hor. PISA adibidez, 'gai zara, ez zara gai' txosten bat da, erabilgarritasunari lotuta beti. Parte estetikoak, baina, erabilgarria den oro transzenditzen du, parte abstraktuak ere bai, eta hor mutu geratzen gara. Eta bada-kizu zer? Esploratu gabea eta esplikaezina den parte hori dela gu hobekien esplikatzeko gaituena.

Liburuan nolabaiteko arrun-keria bat aipatzen duzu, edonor bere onetik ateratzen duen inertzia errepikakorra; errealitatetik kanpo dauden plan eta protokoloak, ostrukarena egiteko modu berriaz.

Gaur bertan ikusi dut Madrilgo Gobernuak irakurketa plan bat bultzatuko duela 40 milioi euroko aurrekontuarekin. Ez

JUAN IZUZKIZA

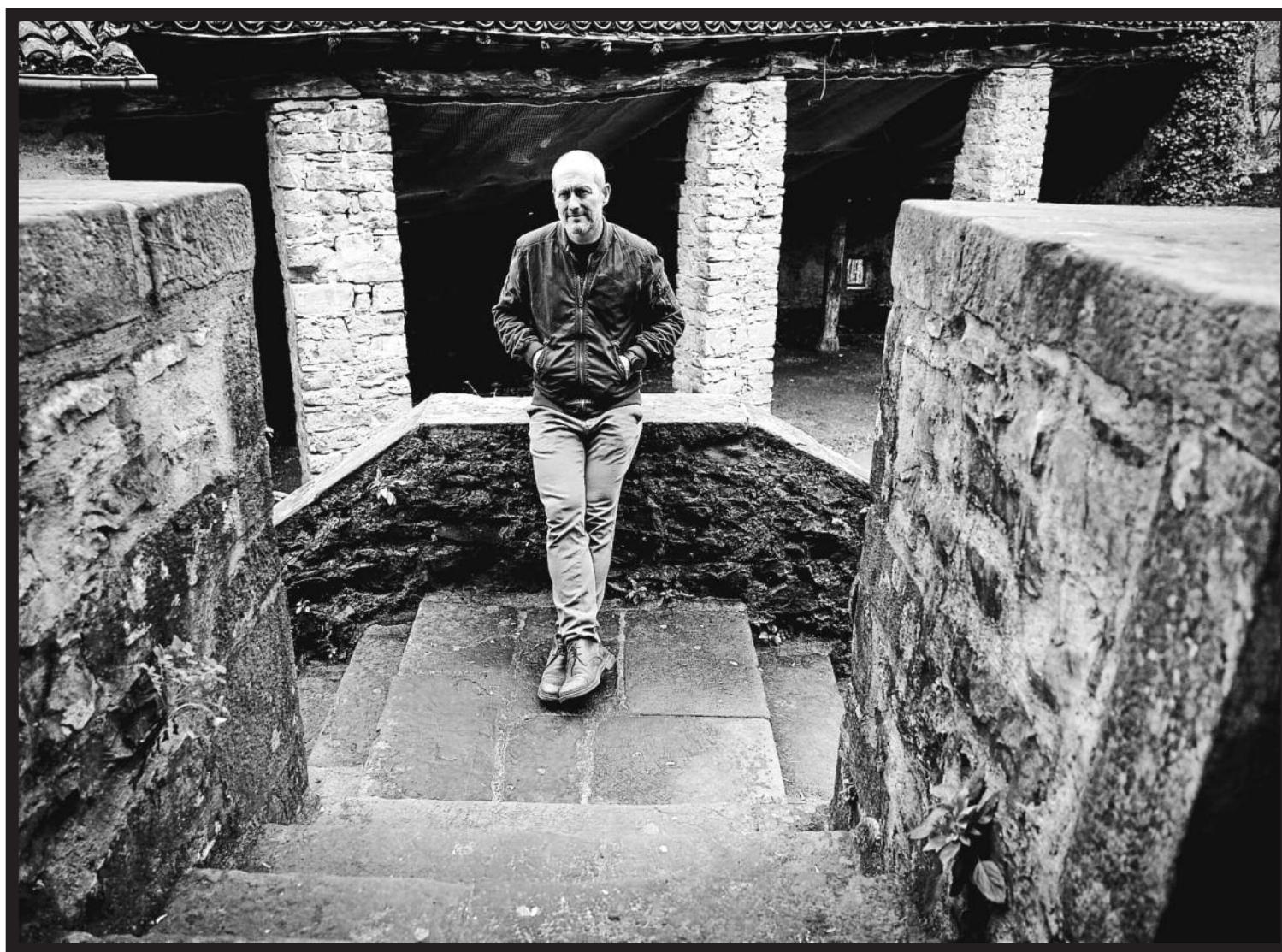
FILOSOFIA IRAKASLEA

«Borregos que ladran» liburuaren egileak hezkuntza berriz imajinatzerako gonbidatzen gaitu, ironiaz eta espiritu borrokalari batekin, ikasleak errespetatuz, iraganeko eta oraingo pentsalarien konpainian.

da gehiago irakurriko, ongi dakigu hori, eta gutxiago plana badator, nola esan, plan horretan. Bazterrak nahasi, berriz ere. Ez dakit zer okurrituko zaien gero, baina ez pentsa irakasleok hain fidagarriak garela gazteentzat, ospindutako jende bat bezala ikusten gaituzte, eta irakurtzea munduko gauza ederrena dela esatera joan behar dugu orain? Ezertarako ez, beste emaitza penagarri bat.

Alegia, hezkuntzako plan eta protokoloen historia beti bukatzen dela gezur batean...

Bai. Hor badago hiruko fantastiko, eta platoniko, bat: ongia egiaren berdina da, eta egia, edertasunarena. Badago beste hiruko bat ere, aurrekoa bezain fantastikoa baina beldurgarriagoa: planak egiten direnean ordenamendu bat egiten saiatzen da, asko gustatzen zaigu gauzak ordenatzea, egoera kontrolatzen dugula esatea. Ordenamenduak menderatzea eskatzen du, baina, zein da bikote honen kide txikia? Gezurra. Gezurrik gabe ezin da menderatu. Gero, beste zirkunstantzia bat ere badago: gure garai zinikoarena. Denok dakigu gezurrean instalatuta gaudela, baina ezjakinaren plantak egiten ditugu. Irakasleok ikasleak, administrazioak... Eta, jakina, irakaskuntza beste instituzio batzuekin orekatzen den instituzioa da, eta garrantzitsuenetarikoa administrazioa da, boterea; XVI. mendetik badakigu, Makiavelok esanda, botereari boterea interesatzen zaiola; eta boterean mantendu nahi duenari, berri onak ematea. Gero badago eskolak betetzen duen beste funtzio bat, pragmatismoaren eta errendimenduaren kontuarekin lotu daitekeena, gure esku gehien egon daite-

Argazkiak: Raul BOGAJO | FOKU

IBILBIDEA Bergara (1968). Irakaskuntzan 25 urteko esperientzia. Egun, Filosofia irakasle da Eibarko institutuan eta Bergarako UNEDen. «Paranoiaren hozberoa (Nintendorena)» lanarekin Juan Zelaia Saiakera Sariaren irabazle 2007an. «Borregos que ladran» (De Conatus) liburua argitaratu berri du.

keen parte horretatik, ezagueren transmisioetik, baino harago doana: parking publikoa izatearena. Gurasoek lan egiten dituzten orduak lan egiteko umeak egoki aparkatu behar dira. Akats handi bat da, eta, nik uste, hezkuntzan inoiz iraultza etortzekoa bada, hortik etorri behar duela: ikasleen ordutegi kriminala gutxituz. Egunero zazpi orduz jarrita aguantatzen duenik ez dago. Ahal duten moduan aguantatzen dute, baina gurasoen ordutegia babesteko da. Hortaz, zertara ari gara jolasten? Irakastera ala gurasoek lan egin dezaten babestera? Eta planeta salbatzea falta zaigu. Perfektu! Beste plan bat egingo dugu.

Eskolatik errobotatuta ateratzen diren ikasle aspertuak,

beren buruak biktimatzat dauzkaten irakasleak, keinu arraroak egiten piztuz lepo dago hezkuntza, ezta?

Badira ondo egokituta daudenak ere, sistema honetan eroso daudenak. Niretzat, ikasle on bat eskolara joan aurretik da ikasle on. Goazen berriz ere PISara. Bale, hainbeste motibatzen gaituenez, ikus ditza-gun ondo funtzionatzen duten eskolak zeintzuk diren. Badago bat Espainian azken hiruzpalau urteetan beti lehenengo ateratzen, alde ikaragarriarekin gainera, eta Finlandiako edozein proiekturen gainera dago. Baina, jakina, ikus ditza-gun zer eskola den: ez da mistoa, bakarrik neskak hartzen ditu eta Opusekoa da. Oso ikastetxe polita da, ez dauka ikasle asko eta fami-

liek diru pila bat daukate. Ba bale, horretara jolasten bagara, nik ez dut izena ematen.

Irakasteko pasiorik eta irakasle bokazionalik gabe ba al dago zereginik?

Gu ere nerabe ginenean trauskilak ginen benetan, trauskiletan trauskilen, ezta? Liburua idatzi baino lehen irakasle veteranoei galdetu nien ea orain okerrago irakasten eta ikasten den, eta ez dut bat aurkitu hobera egin dugula esaten duenik. Ez dakit ba. Bokazioarena oso argi daukat. Ezin dezakegu motibatzen ez gaituzten lezioak botaka egin, eta, gero, iraultza magiko bat eskatu: nazkatu eta aspertzen nauena gero pozez eta edertasunez niri bueltatzea ezin zaio ikasleari eskatu. Ez du funtzio-

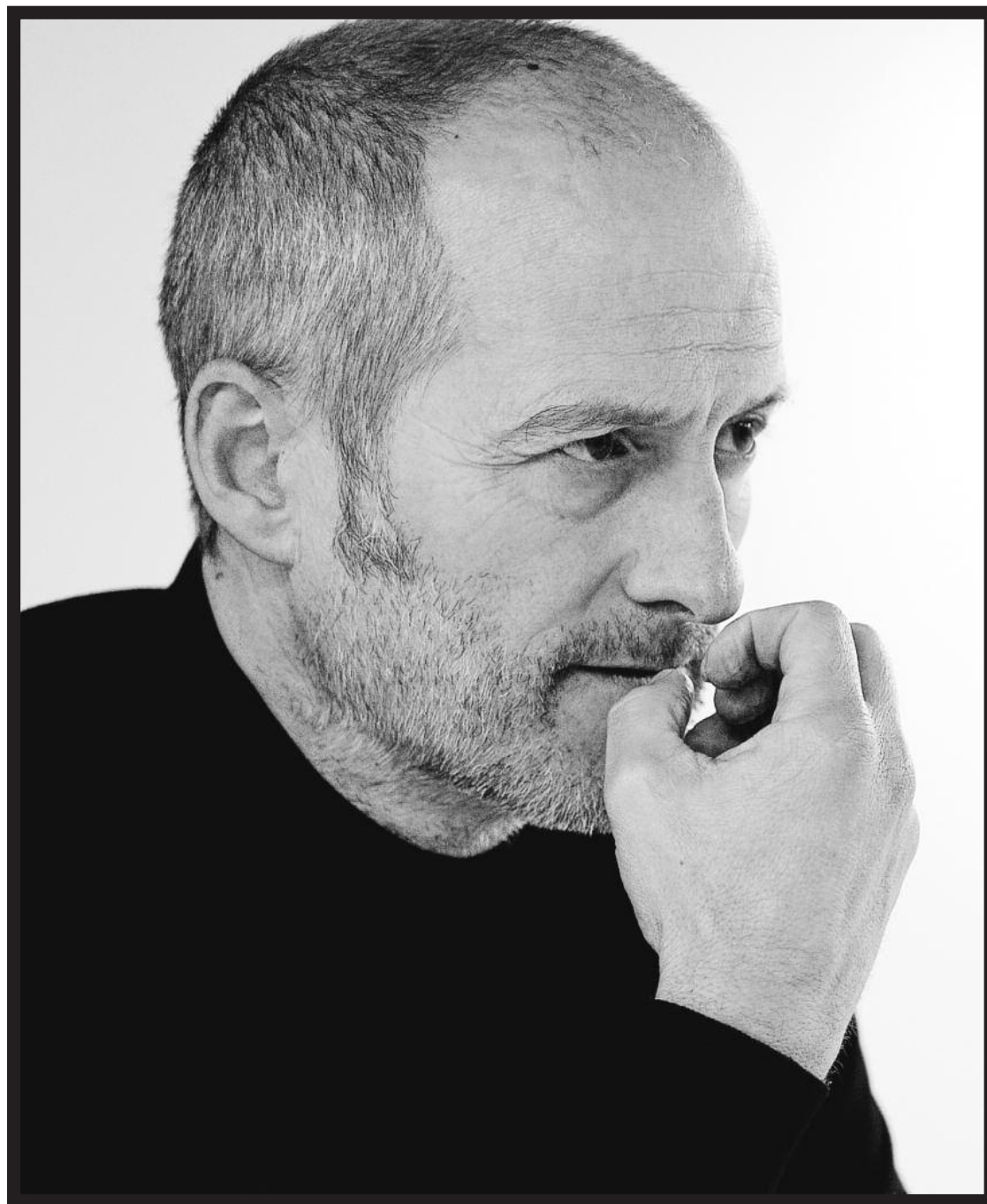
natzen. Pasioa ikasgelara eramaten duzu, eta ez baduzu eramaten, hobe da honetan ez jardutea. Baina gogorra da, e! Platon aipatze hutsarekin aurkituko dituzun aharrausien kopurua ikaragarria baita.

Eta nola egin orduan?

Irakastea animaliak ikustea bezalako jarduna da. Zarata atera eta 'ikus nazazue! kasu egidazue!' oihukatzen hasten bazara, animaliak ez zaitu begiratuko. Askotan isil-isilik egon behar duzu, itxoin eta itxoin, eta azkenean azaltzen dira, eta azaltzen direnean hor harrapatu behar dituzu. Arte bat da eta pasiorik gabe arte guztiak desegiten dira. Begira, orain azterketak zuzentzeko errubrika deitzen den zerbait egin behar da. Omen, 17 item ezarri behar dituzu eta ikasleek aipatzen badituzte nota ona jartzen diezu, eta item bat aipatzen ez badute, nota jaitzi; nolabaiteko molde bat jartzen duzu. Aurreko batean Arte irakasle batekin egon nintzen eta argi esan zidan 'lan oso onak zuzentzen ari naiz eta errubrika hauekin azterketa guztiak nota berdinarekin ateratzen zaizkit, 8 bat'. Eta zeresanik ez konpetentzia famatuez, ze hori ja...

Goazen liburuaren kapituluak apur bat errepasatzera. Aurrenekoak eskemak apur tu dizkit. «Egunero kanpaia jotzearen paradigma».

Hori Balio Etikoen klase batean gertatu zen. Nola gustatzen zaien irakasgaiei izen potoloak jartzea! Balio Etikoak! Ordu bat asteen, ez gehiago, e? Hori bai, DBH osoan, Balio Etikoak! Eta irakaslea joaten da jakinda ez duela asto baten putza ere balio, ondo daki hori, baita ikasleek ere... Ni gustura joa-

ten naiz, zuzenean esaten diet 'gutxienez baduzue ordu hau despresurizatzeko'. Baina bueno, agian kanpaia jotzearena interesatzen zaizu eta zuzenean joan nahi duzu, ezta?

Eszena irudikatzen dut-eta. Zu Balio Etikoen klasea ematen, etika «ethos»-etik datorrela, «ohiturak» esan nahi duela, eta, klasea hasteko, beren bizitzako ohiturez galde-tuta, 14-15 urteko ikaslea ikusten dut: «Nire bizitza? Nik egunero kanpaia jotzen dut», gelako barreak ere irudikatzen ditut...

«Pasioa ikasgelara eramane behar da. Ezin da motibatzen ez gaituzten lezioak botaka egin, eta, gero, iraultza magiko bat eskatu: nazkatu eta aspertzen nauena ikasleek pozez eta edertasunez niri bueltatzea»

Ulertzen dizut. Protestatzeko modu egokia da; eta, gero, niretzat, ohore bat. Ausartzen da niri esaten, ez dit beldurrik. Eta nire buruari galdetzen diot 'mutil honek eskolaz zer espero du egiten zaion lehen galderan erantzun hori beldurrik gabe emateko gai bada?' Noski ari dela mezu bat pasatzen: 'Gutxienez kanpaia jotzen ari naizenean ni naiz neure gain, neure plazeraren gainean jarduten dut, inor ez da tartean sartzen eta nor sentitzen naiz', 'nire bizitza esplikatzeko nahi duzunean, ez dut sinisten interesatzen zaizula, ez zuri eta ez

inori'. Pentsarazi beharko zizun nahigabe izugarri baten berri ematen ari dela.

«Ongi armatuak dauden pirata antipatikoak» hainbeste al dira ikastetxeetan?

Hezkuntzak zerbaitetarako balio badu, zerbait irakatsi badezakegu, lehenago aipatu dudan inozentzia horretatik, peluxe hartzaeren kulturatik, ihes egitea da, bai ikasleak eta bai irakasleak. Ez dago *sapiens sapiens* arriskutsuagorik pertsona ona dela uste duena baino. Inozentea, xaloa zarela uste duzunean, arriskutsua zara. Parte ilunari lotu behar gaitzaizkio. Ikasleari berak ere parte iluna duela irakasten diozunean, horrek seguru asko besteak hain arinki ez epaitzen irakatsiko dio. Iluntasun horretan ordena ere badago, zeinek gidatzen duen ontzia. Eta honetan oso platonikoak izan behar dugu, oso zorrotzak: dakienak gidatzen du ontzia. Hemen beste gauza bat sartzen da, gaur egun, agian, gaizki ikusia egon daitekeena: nor bere iritziez ahaztu behar gara, iritziak soberan daude. Irakaskuntzaren munduan oso inportantea da garbitzen jakitea, nor bere iritziak garbitzeko gai izatea pentsatzen hasi ahal izateko. Pentsamendua, askotan, iritziaren garbiketa eskatzen duen lan nekeza da.

Eta nola irakasten da hori?

Ontasunetik, gozotik, perfumearekin ez da lortzen. Badago gauza bat oso funtsezkoa: bi indar mota daude. Indar basatia da bat; baina badago beste indar handiago bat, Platonen pertsuasioa deitu zuena, emakumezkoaren arketipoa dena, portzierto. Zeinek pertsuaditzen du? Benetako mezulariak, benetan esatekoa

daukanak. Bokaziozkora itzul-tzen gara: esatekorik ez dauka-na ez dadila joan, ze gazteek gauzak entzun nahi dituzte.

Institutuak eraikin itsusiak dira, arkitektura mailan kartzela eta ospitaleen antzekoak. Pasillo luzea, alboetan gelak... garrantzia ematen diozu estetika eta edertasunaren absentsia horri, ezta?

Funtsezkoa da. Foucaulten pantoptikotik badauka zerbait. Niretzat, leku bat, non aldarean arbela elektronikoa bat dagoen, eta ordenagailuak *a tutiplen*, esekilekuak bakoitza kolore batekoak eta armairuak korrokoilduta dauden, gotelezko paretak, zorua baldosa granitiko horrekin, eta azuleju txuri hori, harategi batean zaudela ematen duena... puff! Edertasuna zaintzen ez duen leku batean oso zaila da diskurtso ederrak sortzea. Badaikit ikastetxe politak egiten dirua gastatzeak fribolitatea dirudiela, baina nire ustez, hori da beste iraultzetako bat. Nik oraingo makroeskola hauek eraiki ahal izatea kenduko nuke, zuzenean. Hemen dauzkagun parajeekin, Gorlan bertan adibidez, jar dezagun eskola txikitxo bat, askoz hobeto funtzionatzen dute. Ikastetxea inguru eder batean egoteak irakasten denaren gainean eragin bat dauka. Hau ez da zaintzen, deskuidatu egiten da. Horrekin zer esan nahi da? Ez zaigula axola ikasleak gustura dauden ala ez, leku eder eta eroso batean sentitzea ala ez. Hori gutxienezkoa da! Baina, hori bai, teknologikoki ondo hornituak...

Jo, zer urrun dago Helsinki! (Barreak). Baina zergatik ez dute Singapur hartzen? Notetan lehenengoak dira, eta gazteen

«Hezkuntzan asko gustatzen zaigu planak egitea eta gauzak ordenatzea, egoera kontrolatzen dugula esatea. Ordenamenduak menderatzea eskatzen du; eta zein da haien kide txikia? Gezurra. Gezurrik gabe ezin da menderatu»

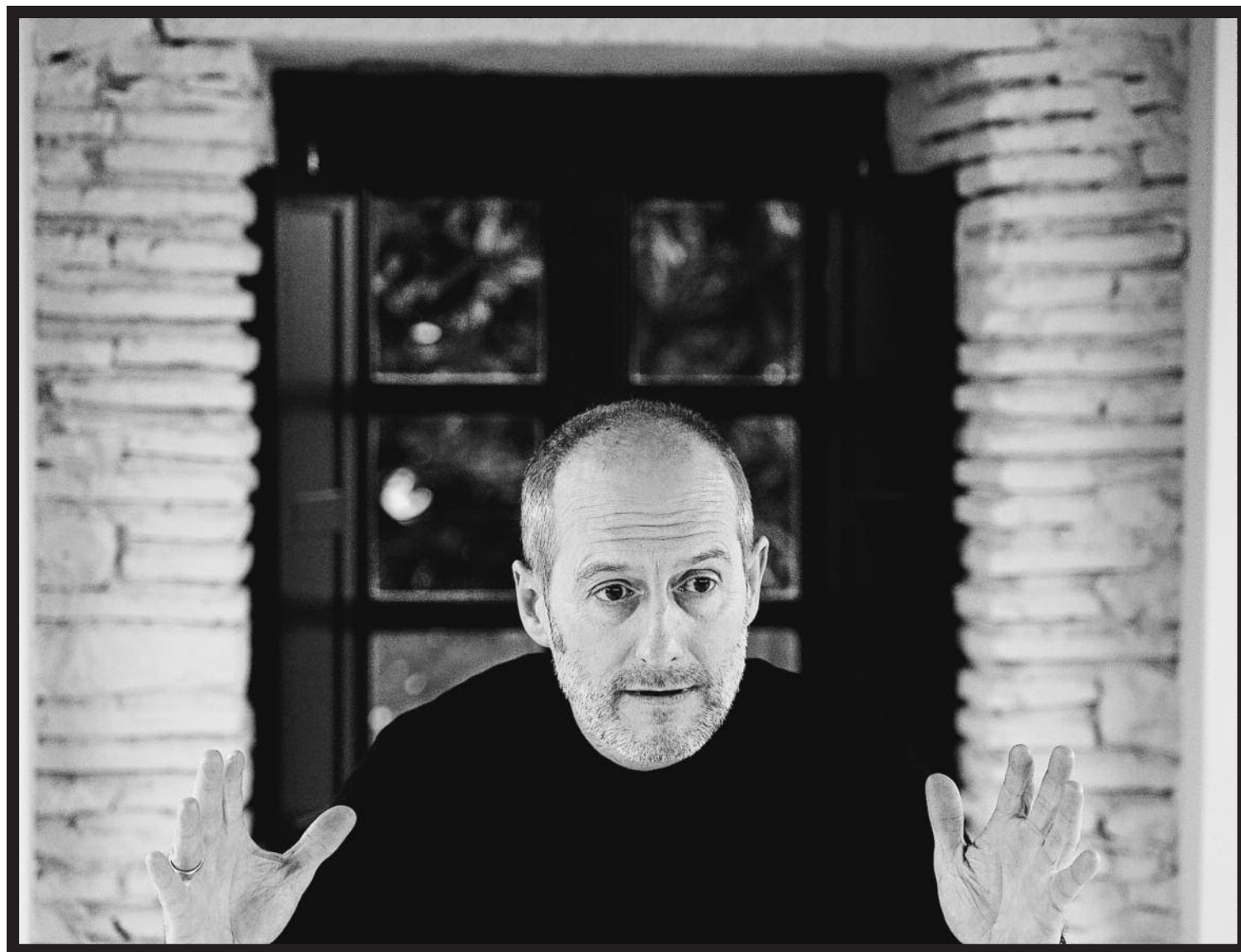
suizidio mailan ere bai. Sorian Helsinkin baino nota hobek ateratzen omen dira, baina Helsinki Helsinki da. Anekdotak bat kontatuko dizut, oso interesgarria niretzat. Duela urte gutxi nire institutura etorri ziren PISAko probak egitera. Jende oso ona neukan, benetako jenioen talde bat, marabilla bat, batzuetan horrela gertatzen da; eta gainera poz handia zeukaten ikasle haiek, *ganberreoa* maite zuten. Eta oso argi esan zuten: 'Nire izena azaldu ere egiten ez den azterketa anonimo bat orain egiten hastea!? Kokoteraino gaude azterketak egiteaz!'. Txuriz en-

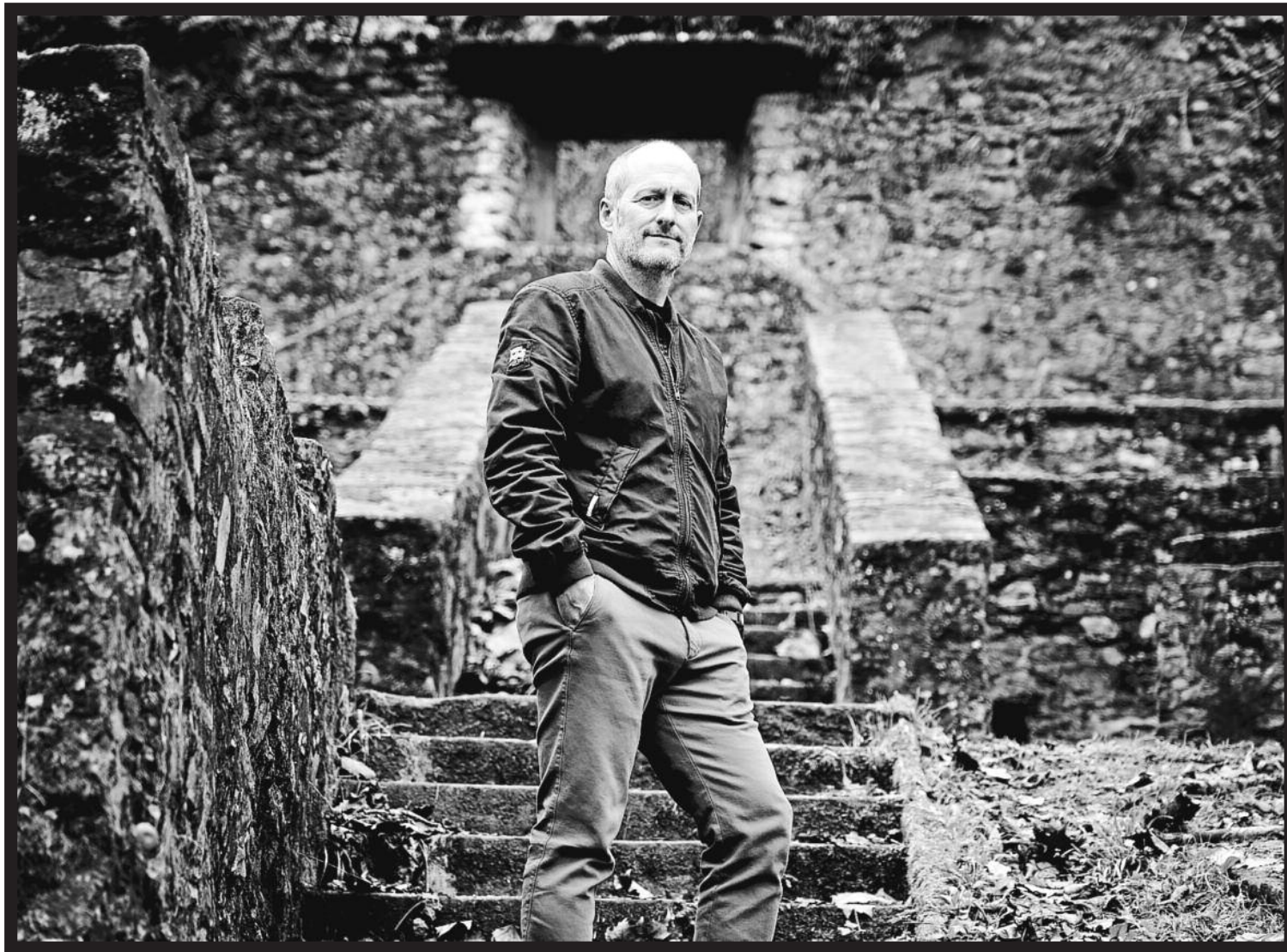
tregatu zuten. Horrek nola eragiten du emaitzan? Ekintza egoista kontsideratu daiteke, edo errebeldia ekintza bat, ez dakit. Gero emaitzak etorri ziren institutura, eta oso emaitza txarrak, jakina; azterketa egiteari uko egiten dion jendea badago! Baina desobedientzia balio bat da beti, e? Nazien Alemanian ikusi zen. Zygmunt Baumanek horren inguruan oso on bat dauka. Obedientea da arriskutsua. Dakienari obeditzen dio, eta dakiena da goian dagoena, espezialista. Eta gizarte oso espezializatuetan bizi gara, 'a ez, niri esan didate hau, niri esan didate bes-

tea', eta hor planteamendu etikoa ez da inon sartzen. Obedientzia sartzen da, 'horrek esan dit, dakienak; nik ez dakit ondo edo gaizki dagoen'; orduan, desobedientzia bada eskolan baloratzen hasi daitekeen gauza bat, ezta?

Eskoletan mamu asko daudela aipatzen duzu, eta argia biltzeko orduan ez dela ahaztu behar pospoloa punta-punta-ko teknologia dela.

Hiru gauzatxo. Lehenengoa, mamuak gauza ederra direla. Irakasle oro bere aita eta amaren seme-alaba da, bere kolpeak ditu, baina, nire ustez, gaur

ere, 25 neska-mutilen aurrean norbait adierazten ikustea luxu bat da. Irakasleok egun hobek eta txarragoak dauzkagu, gure euforiak eta existentziaren erridikuluak, krudelak izateko gai gara, eta barregarriak, batzuetan okurrenteak gara eta beste batzuetan benetako tostoi bat, baina bai, norbait horrela ikustea, neska-mutil horiei aurre egiten eta zerbait transmititzen saiatzen, pribilegio bat da. Gero, teknologia-rena dago. Honekin gazteak kiskaltzen ari gara, minutu bat berandutu eta oharra jasotzen dute etxean 'zuen umea berandu iritsi da'. Zelatatuak sentitzen dira, beldurgarria da. Badauzkagu beste aukera batzuk: autoritatea irabaztea, adibidez, entzuna izateko eskubidea irabazi behar dela, batzuetan ahaztu egiten zaigu. Bai, teknologiaren adorazio

moduko bat dago. Covidarekin ikusi dugu, eskolak online emateak oso fenomenologia ezberdina du. Ikasleei galdetu diet eta hitzeman diezazuket burua leherrarazten diela. Dena delakoagatik, ez du funtzionatzen, eta betikoa egiten dugu: funtzionatuko balu bezala egin. Eskola orduan etxean egon dela badakigunez, «konplitu du» item bat markatu eta lasai geratzen gara. Ez, kontakua behar da, behar-beharrezkoa da, eta hori da pospoloa, punta-puntako teknologia.

Eta hirugarrena?

Hankak mugitzea. Ez gara greziarrek egiten zuten bezala el-karrizketan jarduten, paseatuz, lasai ederrean; jarrita baizik, mugitu gabe. Deserriratu egin ditugu eskuak irakaskuntzatik, dena doa burura, burutik burura, eta ideia gutxi

«Irakaskuntzatik deserriratu egin ditugu eskuak, dena doa burura, burutik burura, eta ideia gutxi jaisten dira bihotzera, benetan emozioa sartzen den lekura»

jaisten dira bihotzera, benetan emozioa sartzen den lekura.

Aristotelesek zioen gizakiok sortze berekoa dugula jakiteko grina; eskolak hori atenditu eta asetzen al du?

Lehen esan dugu eskola klasista dela eta liberatuei zuzendua zegoela. Baina eskola moderno, ezagutzen dugun bezala, asmakizun prusiar bat da, eta, gero, Ilustrazioaren umea da. Baina akats bat dauka Ilustrazioak: gehiegi gustatzen zaio argia. Eta argiak errealitatea zein den behin erabakita, poteratu egiten du, entziklopedikoki hor sartzen du, eta ez da kuestionatzen. Hor dago frantses iraultzaz, mitokondriez edo integraz galdetzean ikasleek askotan erantzuten dutena: 'Eta?' 'Zertarako balio dit?', ez denean 'eta niri bost'. 'Eta?' horren aurrean ez dakigu zer

erantzun. Ezaguera ankilosatuetan geratu gara, hausnarke-ta biziari beldur diogu, eta, beldurrarekin, esango didazu zer irakatsi daitekeen!

Eskola instituzio politikoa dela barneratzea inportantea da zuretzat?

Politikoa da, jakina, eta ideologizatzailea. Baina politikan baino, zoritxarrez, katekesi moduko batean erori gara. 'Ez zaitezte drogatu', 'kasu sexualitateari!', 'kontuz matxismoarekin!'... eta badakigu ez duela funtzionatzen. Literalitatean geratzen gara, askoz ere konplexuagoak izan behar dugu.

Hobe umil eta azpitik, ezta?

Hori da oinarrizko tesia. Filosofia mailan, eta filosofiaren fanatiko bezala, uste dut hori transmititu behar dela. Ikasleei ezin diet esan nola izan behar duten onak eta nola txarrak, kooperatiboak izan behar duten ala ez, klimagatik kezkatu behar diren ala ez; diskurtso filosofikoan bertan aurkitu beharko dituzte beren erantzunak. Antzinako filosofia da, Sokratesen maieutika fama-tua: egia potenteena norberak aurkitu duena da, ez kanpotik diktatua izan dena. Saia gaitzen ikastetxeak ez bilakatzen makroparking edo makroabeltzgiak; egin ditzagun gauza txikiagoak, ederrak, eta, batez ere, murriztu dezagun ikasle-en fabrikako ordutegi hori. Baina horrekin ez dira gauzak konponduko, e!? Eskola ez delako eremu mekaniko bat, eremu dialektikoa da. Begira, eskola konpontzeko modu bat esango dizut: munduan bakea eta zoriontasuna lortuz. Baina hori nola egiten da? Ez dakigu. Justizia soziala dagoenean izango da eskola justua; ez alderantziz.

Yamil LAGE | AFP

IKUSMIRA

KUBAREN AURKAKO ZIGOR NEURTEZINAK 60 URTE BETE DITU

Autobusez, motorrez kamioiz, bizikletaz zein zaldiz, ehunka lagunek salatu zuten Kubaren aurkako blokeoa irlan zehar egindako manifestazioetan, Ameriketako Estatu Batuek ezarritako zigorrak 60 urte bete ditue-
nean. Santa Claran eta Bayamon izan ziren martxa na-
gusiak, baina ekintzak atzerrian ere izan ziren: Italian,

Bolivian, Tunisian, Belgikan edo AEBetan bertan. Lehenengo zigor ekonomikoak 1962ko otsailean ezarri zituen John F. Kennedy AEBetako presidentek, 3447 agindu exekutiboa sinatuz. Hortik au-
rrera gogortzera baino ez dute egin, Barack Obamarekin zertxobait arindu baziren ere. Donald
Trumpek beste 200 murrizketa ezarri zituen, ordea, eta egungo Gobernuak mantendu egin ditu.
Nazio Batuen Batzar Nagusiak 29 aldiz deitoratu du bahitura estatubatuarra. 60 urte hauetan Ku-
bak 147.853 milioi euroko galerak izan dituela kalkulatu du, baina familia kubatarrek pairatutako
giza kalteak, sufrimenduak eta gabeziak neurtezinak direla salatu du. Pablo Ruiz de Aretxabaleta

Saioa Aginako Lamarain
Psikoterapeuta

«Stand by»

Osasunaren Mundu Erakundeak (OME) honela definitzen du osasuna: **ongizate psikologiko, fisiko eta soziala**. Definizio horrek, bertan agertzen diren sakoneko terminoen-gatik, kontzeptuaren garrantziaren berri ematen du.

Beraz, zertan datza gizartearen osasuna? Osasun soziala bermatzeko zenbait alderdi erabakigarriak dira eta hauek erraztu behar dira. Alderdi horiek zerikusia dute gizarte posizio eta kohesioarekin, faktore biologikoe-kin, portaerazkoekin eta psikosoziale-kin, osasunaren eta ongizatearen banaketarekin eta hezkuntzarekin, diru sarrerekin, sexu, genero eta arrazarekin. Beraz, gizarte ongizate eta osasuna bultzatzeko zereginetako bat sektore anitzeko ekintza bat da. Bestalde, osasun soziala besteekin dugun harremanarekin lotuta dago. Hala, gizarte harreman egokiak ezartzeko gaitasunarekin ez ezik, ingurunearen erronketara egokitze gaitasunarekin ere badu zerikusia.

Badirudi horiek guztiak atzeratzen ari garela, bizitzara itzultzen noiz utziko diguten zain gaude. Bizitza erdigunean noiz jarriko ote duten zain.

Bitartean, pertsona askoren ogibideak hondatzen ari dira, bizitza alde batean utzi dugulako. Emaizta ohikoenetako bat laneko segurtasunik eza da. Egoera horrek ezegonkortasuna eragin du pertsona askoren bizitzetan. Kasu gehienetan, laneko segurtasunik ezak sortzen duen frustrazioak osasunari eragiten dio, fisikoari zein psikologikoari.

Pertsona asko bakardadean hiltzen ari dira, senideei bisitak ukatzen zaizkielako, eta hori babes eta osasunaren izenean egiten da. Gizarte bezala onartzen ari gara. Haur eta nerabeak

xantaia emozionala erabilia manipulatzen saiatzen diren iragarkiak zabaltzen dira, adinekoen kutsatze eta heriotzen errudunak izan daitezkeela adieraziz. Munduko haur asko eskola gabe geratu dira eta ez dira bueltatu, horrek gizarte batentzat dakartzan ondorioekin. Orain dela astebete arte, mugimendu askearen murrizketak mantentzen ziren, aire librean egotea zenbait ordu tartetan debekua izanda. Osasunerako ezinbestekoa den arnasketa ere musukoen barruan egitera behartu digute eta normalizatzera heldu gara. Naturaz ahaztu gara eta aisia eta kultura prostituitu dira. Bizitzak susmopean jarri dira. Sozializazio esparruak ez dira bermatzen, ezta zaintzen ere. Eskubideak ukatu eta pertsonon gaineko kontrola handitzen duten ziurtagiriak asmatu dira, gizartea zatituz. Beldurrarekin gu isolatzea lortu da.

Biziraupen edo «stand by» egoera honetan, etengabeko murrizketa arauak eta debekuak direla-eta, gizartean sortutako estresak organismoan eragiten du maila fisiologikoan, baina baita gure pentsamenduetan eta gure emozioetan ere. Horregatik, estresa pairatzeak, neke emozionala nahiz fisikoa, tentsioa eta hiperaktibazioa ez ezik, antsietatea eta ondoeza ere badakartza, adibidez.

Betetzen ari garen biziraute plan-gintza honetan guztian, gizarte osasuntsua izateko tresnak eskuratzen ari gara? Harremanak, lasaitasuna eta erabakitze eskubidea bizirautearen mesedetan atzeratzen ari gara? Zentzurik al dauka «bizirauteko» bizitza osasuntsu bat alde batera uzteak? •

saioaaginako@gmail.com

Pertsona asko bakardadean hiltzen ari dira. | Jagoba MANTEROLA | FOKU

{ asteari zeharka begira } Iñaki Altuna

Manifestazioez, kontaktaz, politikaz eta kazetaritzaz

Aurreko asteburuan GKS gazte antolakundeak egindako manifestazioaren ondorekin, parte hartu zuten manifestarien kopuruari buruzko polemikak izan zen sare sozialetan. Nik neuk tuit bat botanuen mobilizazioen kopurua puztea ez dela komeni eta hori gerora kaltegarria ere izan daitekeela esateko. Manifestazio baten baino gehiagotan pasatu da hori azkenaldian. Jakina, zernahi erantzun zidaten, hainbatetan gaiarekin zerikusirik ez zuten hausnarketekin. Ezer larririk ez, birao batzuk, hainbat ele gaizto eta kontraesan dezente. Twitter da.

Halere, manifestazioez, horien kontaktaz, politikaz eta kazetaritzaz hitz egitea komeni da. Izan ere, pandemiak hori dena ere hankaz gora jarri du. Manifestazioak egiteari utzi zitzaion eta ondoren, zenbait hilabetez, oso modu berezian egin dira. Gure hedabideek ere kontatzeari utzi zioten, baina hori ere errekueratzea komenigarria da.

Manifestazioen kopuruak eta kontaktak beti izan dira polemika iturri, eta manipulazioa ere izan da askotan, batez ere boterearen itzalpean egindakoetan. Savater, Goriarran eta enparauek espainiar konstituzionalismoa aldarrikatzeko Euskal Herrian egindako mobilizazioetan, bertaratutako kopurua hamabi aldiz biderkatzea ere iritsi ziren. Gesto por la Paz-enak ere mugarik gabe biderkatzen zituzten.

Eta zenbakiak gizontzeko erakunde publikoak ere erabili izan ziren. Hala, Ibarretzek 2000ko hamarkadaren hasieran deitutako manifestazio bat lau koiztu zuten Poliziak zifra ofiziala ematerakoan.

Maila horietara iritsi gabe, herri mugimendutik eta eraldaketa ekarri nahi duen ezkerreko independentismotik zenbaitetan zenbakiak puzteko tentazioa izan zen. Kalapita ederrak izan ohi zituzten HBko, Amnistia-aren Aldeko Batzordeetako edo KASeko ordezkariak

“Egin”-eko kazetari eta arduradunekin, egunkariak kopuru «txikiegiak» ematen omen zituelako.

Zifrak puzteak arriskuak ere baditu luzera. Adibide bat jartzearren: ETaren eta Espainiako Gobernuaren arteko Aljerreko elkarrizketen bueltan, ezker abertzaleak gora eta gora egingo zuen prozesu bat aurreikusi zuen, gero eta boz gehiago eta gero eta mobilizazio handiagoekin, baina hark beherako bidea hartu zuenean, puztutako denak kalte baino ez zuen egin.

Kazetarien lana ez da erraza gaur egun ere. Aurreko larunbatean kazetari batek Twitterren idatzi zuen berak manifestazio batean 1.500 lagun kontatu zituela eta eszenatokitik antolatzaileek 5.000ko kopurua eman zutela. Egoera horiek kazetariak bere lanetik inhibitzea ekarri dute, «antolatzaileen arabera» formula-

Manifestazioetan gertatzen diren egoera batzuek kazetariak bere lanetik inhibitzea ekarri dute, «antolatzaileen arabera» formularen babespean

ren babespean. Gogoan dut egunkari baten aspaldiko lehen orrialde bat. Manifestazioaren burua eta amaiera ikusten zen argazkian, eta titularrak, antolatzaileek emandako zifrari segituz, 60.000 pertsona zegoela zioen. ETaren kontrako mobilizazio bat zen, jakina.

Kasu batzuetan besteetan baino esanguratsuagoa da kopuru zehatza jakitea (Leitzarango autobidearen garaia gogoratzea baino ez dago, bi asteburuetan jarraian elkarren kontrako manifestazio bana egiten zelarik, norgehiagokan), hedabideek ere baliabide mugatuak ditugu, akatsak izaten ditugu... baina manifestazioen zifra datu garrantzitsua izan ohi da, eta ezagutzea onuragarria errealitateaz jabetzeko, unean uneko interes partikularren gainetik. •

«BAGINEN, BAGARA»

San Telmo Museoaren bildumaren baitan emakumeen ikusgarritasunik eza ikertu dute Haizea Barcenillak eta Garazi Ansak

📁 KULTURA / Xole Aramendi Alkorta

B aginen, bagara. Emakume artistak: ikusgarritasun(ez)aren logikak” erakusketak atek zabalik ditu Donostiako San Telmo Museoan martxoaren 13a bitartean. Museoan bertan eta Gipuzkoako Diputazioaren bildumetan emakumezko artisten lanek duten presentzia urriaz hausnarke ta egin nahi du erakusketak.

Catharina Ykens, Mari Paz Jimenez, Menchu Gal, Marta Cardenas, Rosa Valverde, Esther Ferrer, Cristina Iglesias, Isabel Vera, Angeles Marco, Sandra Tucci, Francesca Llopis, Elena Asins, Ainize Txopitea, Aran Santamaria eta Itziar Okariz, atzoko eta gaurko artistak, San Telmo museoko hormetan eskegita daudene tako batzuk. Denera 120 lan jarri dira ikusgai, 50 egilerenak. Arte diziplinen aniztasuna du ezaugarri erakusketak.

Haizea Barcenilla (Lezo, 1981) eta Garazi Ansa (Oiarzun, 1989) EHUko irakasleek bi urtez egindako ikerketa lanaren emaitza da bisitariak bertan aurkituko duena. Begiak irekiko dizkio, orain arte egin gabeko galderak piztu eta erantzunak marraztu.

Beste alorretan gertatu bezala, Artearen Historia –letra larritz– gizezkoek idatzi dute. Historialari ezagunak gizezkoak dira eta museoetako zuzendariak, katalogoen bitartez historia osatzen lagundu dutenak, berdin, orain gutxi arte. «Oso ikuspegi androzentrikoa eta patriarkala da artearen historiarena, tradizioz, hasieratik», adierazi diote GAUR8ri Barcenillak eta Ansak.

Antzinetatik datorren ideia da emakumeek erditzean sor-kuntzarako gaitasuna galtzen

Museoak eta arte erakusketak eremu neutrotzat jo baditugu ere, San Telmon zabalik dagoen erakusketan Haizea Barcenillak eta Garazi Ansak garbi erakutsi dute ez dela horrela. Artearen historiak emakume sortzaileen lana itzalpean zergatik eta nola gorde duen ikusiko du bisitariak 120 artelanen eskutik.

zutela. Eta XVIII. mendean, artearen historiaren diziplinaren sorreran, sinesmen hurabarneratu eta biologiari lotutako arrazoiak eman dira emakume artisten presentzia eskasa azaltzeko orduan. Natura emozionalekoak izanda, arrazoiaren bikaintasunera iristeko ezintasuna zutela esanez. «Emakumeen arazotzat jotzen zena artearen historiaren arazoa dela argi geratu da

azken urteotan. Sistemak ezartzen dituen balorazio irizpideek eta legitimatze bideek eragin dute emakumeak artearen historian ez egotea. Aitzakiak bilatzen dira emakumeak bazterrean uzteko, baina berez fisikoki gabeziarik ez dauka emakumeak», diote.

70eko hamarkadaren hasieran eman zituen lehen pausok artearen historia feministak. 1971n eman zuen argitara

Garazi Ansa eta Haizea Barcenilla Artearen Historian adituak eta EHUko irakasleak, San Telmo Museoako erakusketan.
Gotzon ARANBURU | FOKU

Linda Nochlin-ek “Why Have There Been No Great Women Artists?” (Zergatik ez da emakume artista handirik izan?) artearen historia feministaren sortze-agiritzat hartzen dena.

Ordudanik bost hamarkada pasatu badira ere, oraintsu arte ez da indartu Nochlinen (1931- 2017) teoria, alegia, artearen sistemak eta historiak bide erabat patriarkalak erabili dituztela emakumeak bazterrean uzteko. «Espainiar Estatura nahiko berandu iritsi zen, Estrella de Diego da lehenengo historiagile feminista erre-konozitua. 80ko hamarkadaren bukaera aldera argitaratu zuen bere tesia. Eta izugarriko erasoak jaso zituen. Gaur egun ere asko dira manipulatzailetzat hartzen dutenak. Ez da bide erraza izan eta oraindik ere ez da. Gaur egun publikoki horren aurka egitea gaizki ikusia dago, baina publikoa ez den guztian jende asko dago erresistentzia handia erakusten duena», aitortu dute.

Emakumeen bazterketan museoek eta bilduma publikoek paper esanguratsua betetzen dute. «Haiek dira artista batzuen ikusgarritasuna bermatu eta ikerketa bultza dezaketena. Aldi berean, haiek dira diskurtso kanonikoak berresteko edo zantzantzan jartzeko ahalmena dutenak ere. Mendeetan diskurtso patriarkalaren parte izan ostean, sistema horretan bete duten rola inguruan gogota egiten ari dira egun museo asko», azaldu dute Barcenillak eta Ansak.

Testuinguru honetan kokatu behar da San Telmo Museoak bi ikerlariei luzatutako enkargua. San Telmoko arduradunen esanetan, «museo eta bilduma publikook zeregin nabarmena daukagu arte

sistemaren konfigurazioan eta ezin genuen geroratu orain arte sorturiko eta mantendutako sisteman emakumeek bizi izan duten ikusezintasunari buruzko gogoeta jarduna. Erakusketa honek, bada, behar horri erantzun nahi dio, eta argudioak eratu nahi ditu diskurtso berri baten eraikuntzarako eta ikerketa, erosketa eta erakusketa politika berrien garapenerako, emakumeek sortutako artea ikusgai bihurtzeko xedez».

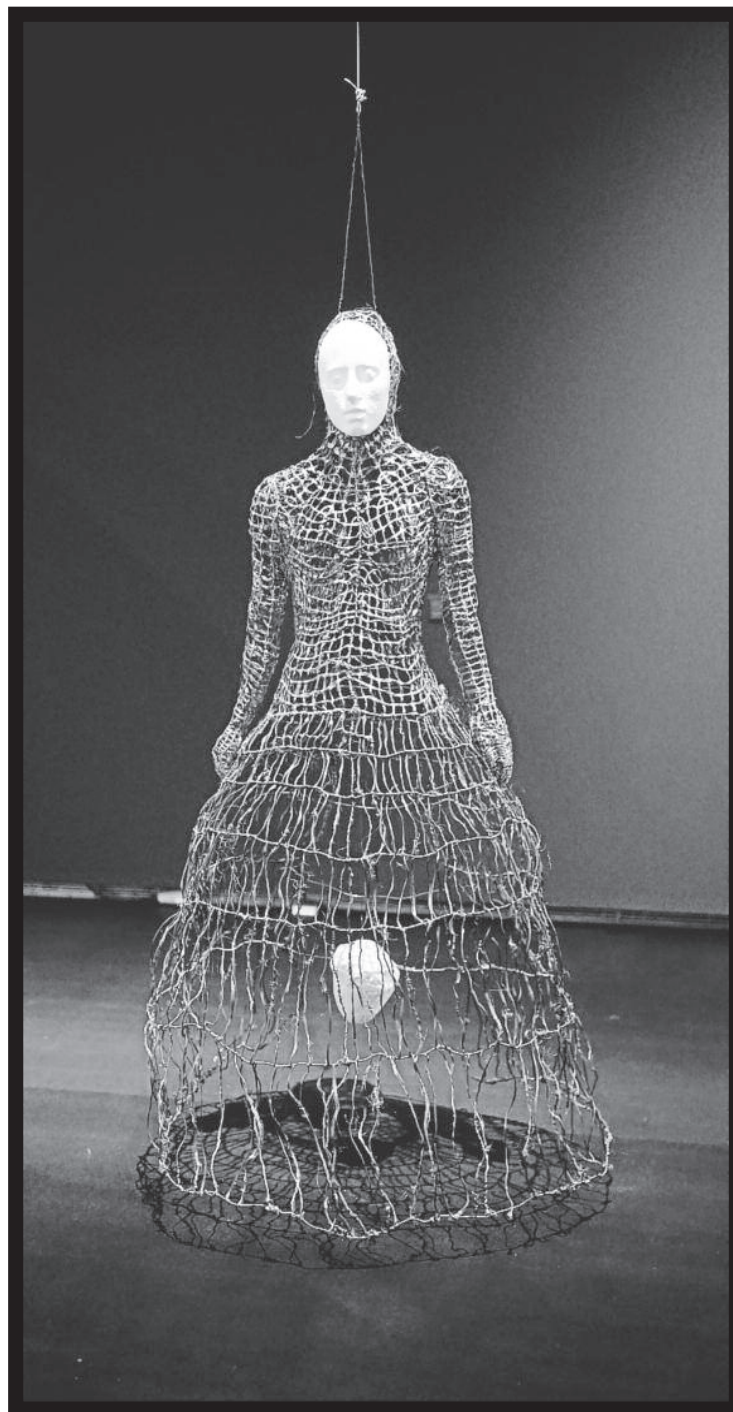
Oro har, Euskal Herriko museoan jarreraz galdetu diegu Ansa eta Barcenillari. «Duela 5-6 urte, asko jota, hasi dira gauzak pixka bat aldatzen. Ordura arte oso kontserbadoreak ziren genero ikuspegiari dago-kionez. Ez zeuden batere interesatuak tesi feministetan. Salbuespenak salbuespen, Montehermoso, esaterako, Arakisek [Xabier Arakistain] 2006an zuzendaritza hartu eta bertan garatu baitzuen bere proiektu pertsonala. Artiumek ere oso programa feminista egiten du Bea Herraiz zuzendari dagoenetik, eta Tabakalera ere asko landu da esparru desberdinetan. San Telmon ere interesa dute baina benetako gogoeta handia hau da. Nafarroako Museoan ere egin zuten birpentsatze bat Maite Garvayoren 'Ni guztien artean okerrera' erakusketa bitartez, duela bost bat urte eta, aldiz, Bilboko Arte Eder Museoan ez dute gogotarik egin».

ALDAEZINA?

«Museoak, instituzio historiko gisa, bere paraten artean gordetzen den guztiak aldaezina den historia bat eraikitzen duela asumitzera ohitu gaitu, eta historia hori unibertsala, partekatua eta integra-

Emakumeen bazterketan museoek eta bilduma publikoek paper esanguratsua betetzen dute. «Haiek dira artista batzuen ikusgarritasuna bermatu eta ikerketa bultzatu dezaketenak»

«Mendeetan diskurtso patriarkalaren parte izan ostean, sistema horretan bete duten rola inguruan gogoeta egiten ari dira egun museo asko»

Dora Salazarren «De la serie princesas: última», 2019koa. Gotzon ARANBURU | FOKU

tzailea dela. Denona dela». Hala nabarmendu dute komisarioek. Diskurtso horrek bere hezurduan dituen arrakalak azaleratzen saiatu dira biak.

Museo zein arte liburuetan nabaria da emakumeen eskasia. Horren aurrean, izango da konponbidea emakumeak gehitzea dela pentsatzen duenik. Harago doaz. Euren iritzian, «emaitza horretara iristeko artearen sistemak erabili dituen estrategia baztertzailerak konplexuak eta korapilatsuak dira. Benetan anitzagoak diren artearen historiak ondu nahi baditugu –bakar batez hitz egitea ezinezkoa baitzaigu–, ez da nahikoa izango emakumeak txertatzearekin: agente horiek kanpoan geratzearren arrazoiak korapiloak laxatu beharko ditugu, gainazaleko zuriketak egin beharrean, gabeziak erakusten dituen sistema bera eraldatzeko».

Erakusketa da artearen eza-gutza jendartera eramateko baliabide ohikoena. Neutroak diren ustea zabaldu da orain arte. Errealitatetik urrun dagoen ustea. «Diskurtsoz eta konnotazioz zamaturiko artefaktuak dira: erakusteak berak eta hori egiteko aukeratzen diren hitzek, moduek eta formak erabat baldintzatuko baitute artearen eta honen historiaren inguruan ehunduz goazen kontzepzioa», bi ikerlarien esanetan.

Museoei fokua jartzeko bigarren arrazoiak erakunde hauek ondare komuna osatzeko duten boterea eta betebeharra da. «Eginkizun horren muina bildumetan topatzen da. Bildumetan zergatik sartzen diren lan batzuk eta beste batzuk ez; nola lotzen diren aukeraketa horiek garai bateko ideologia, egoera politiko

eta ekonomikoarekin, eta zein kultur politikari erantzuten dieten; eta nola eragiten duen horrek kanon artistiko baten ezarpenean».

SAN TELMO MUSEOA

San Telmo Museoak 1902an ireki zituen ateak, eta lehen urte haietan funtsezkoak izan ziren artista, udatiarren eta hiritarren dohaintzak. Urte asko pasatu ziren emakume baten artelana museoan ikusgai jarri arte. Egindako ikerketaren arabera, emakumezko artista baten lanaren lehen dohaintza 1939koa izan zen: Julia Alcayde Montoyaren "Fruituak eta loreak" pintura, artista hiltzean legatu gisa jasozena.

Hortik aurrera, eta batez ere 1950eko hamarkadan hasita, aipatzekoak dira emakume artistek beraiek egindako dohaintzak. «1950 eta 2000 artean lan egin zuten artista gehienek tamalez argi zuten euren lana museoan sartzea nahi bazuten, hura oparitu egin beharko ziotela».

Museoaren bilduma garai ezberdinetan modu ezberdinetatik handitu zen, eta horien artean, batez ere zailtasun ekonomikoko urteetan, sariketen bidez hornitu zen kalitateko arteaz.

2000. urtetik aurrera emakumezko artisten lana erosten hasi ziren museoaren ardura-dunak. «Erosketa hauek egiteko erabakia ez da inertziakoa izan, kontzienteki emandako pausoa baizik».

Bi irakasleen ustez, «agerikoak ziren bildumaren gabeziak, euskal historiografia garaikidearekin nabarmenki elkar elikatzen zirenak. Lan hauek gure ondare amankomun bilakatzean ez da gipuzkoar arte eremua bakarrik

aberasten; aldi berean, historiografia kanonikoa bera ere kolokan jartzen da, bat-batean gehiago baitira narrazio horretatik kanpo geratzen diren hari solteak, eta narrazioaren ustezko objektibitate eta unibertsaltasun hura ezbaian uzten da».

FEILLET AHIZPAK, LEHENAK

Blanche Hennebutte eta Helene Feillet –biei aurpegia jartzeko aukera eskaintzen du erakusketak– dira XIX. mendean ezagutzen diren Euskal Herriko lehen emakume artista profesionalak. «Parisen jaiok, Euskal Herrian bizi izan ziren denbora luzez. Zumalakarregi Museoa erakusketak eskaini zien 2016an. Batek margotu egiten zuen eta besteak grabatu. Donostia, Biarritz zein Baiona inguruko hondartzetako artelanak turistei saltzen zizkieten», kontatu dute.

Inocencia Arangoaren (Alta, 1884-Madril, 1935) berri ere jasoko du bisitariak erakusketan. «Garaiko artistaren patuaren adierazle ona da. Donostiako Udalaren beka jaso zuen Madrilen ikasteko. Prado Museoko ‘kopiataleak’ izan zen. Museoa oso pertsona gutxiri baimena ematen zien bere artelanen kopia egiteko. Eta familia aberatsek enkarguz eskatzen zieten artelan jakin bat kopiatzeko gero etxean izateko. Lanbidea zen, beraz. Erromako Akademiaren lehiaketan parte hartzea lortu zuen lehenengo emakumea izan zen. Espainiako Estatuak eraikin zoragarria dauka Erroman eta bertan pintura ikasten dute beka eskuratzen dutenek. Ordura arte gizonezkoak bakarrik izan ziren eta kanpaina handi bat abian jarri eta beste gizonezko

margolarien bermearekin lortu zuen lehiatzea. Ez zuen beka lortu, baina parte hartu zuen eta beste emakumeei ireki zien bidea. Horrez gain, garaiko adibide klasiko da,

Blanche Hennebutte eta Helene Feillet dira XIX. mendean ezagutzen diren Euskal Herriko lehen emakume artista profesionalak. Batek margotu egiten zuen eta besteak grabatu

Nicasia Madariagak, Bilboko familia oneko alabak, margolari profesionala izateari uko egin zion, bere maila sozialean ez zegoelako ondo ikusia

Bi ikertzaileak Asun Asartaren «Retrato de Dña. Juana Darrosez Uria» artelana atzean dutela. Gotzon ARANBURU | FOKU

ezkondu zenean margotzeari utzi baitzion».

Bestelako bidea egin zuen Nicasia Madariagak (Bilbo, 1875-Bilbo, 1970). «Bilboko familia oneko alaba, margotzea gustukoa zuen eta ondo egiten zuen, baina erabaki zuen pinturara ez dedikatzea bere maila sozialean ez zegoelako ondo ikusia margolari profesionala izatea. Hasteko, gizonen lana zen, eta bigarrenik, maila baxuagokoei zegokiena. Aristokraziako pintore oso gutxi daude. Aristokraziako emakumeek margotzen zuten preziatu egiten zelako halako ‘enkantoa’ izatea, baina ez modu profesionalean. Nicasiak bizitza osoan jarraitu zuen pintatzen, eskolak ere eman zizkien gazteagoei. Erakusketan bere ikasle izan zen batek idatzitako testua irakur daiteke».

Autorretratuak dezente aurkitu dituzte bildumatan. Adibidez, Carmen Mauraren “Oficio de pintora” edo Laura Esteveren “Estudioa”.

Aldiz, oso gutxi erretratu tradizionalak. «Lanik tradizionalena Mari Paz Jimenezena da (‘Autorretrato’). Aurpegiz ateratzen da margotzen baina atzean munstroak ditu, izpirituak agertzen zaizkio». Eskasia horri ondorengo azalpena ematen diote: «Margolariak bere artista izaera erreklamatzeko egiten du autorretratu baina ez ziren eroso sentitzen konposizio tradizionalekin, ez ziren haiekin erretratuak sentitzen; handik kanpo zeuden, beste baldintza batzuekin, beste modu batera egiten zuten lan. Ez biologikoki desberdinak zirelako, sistemak berak desberdin tratatzen zituelako baizik. Beraien buruak erretratatzeke beste moduak aurkitu zituzten.

Emakume gisa plazer objektu bezala ebaluatuak ziren eta ez zuten nahi. Horren ondorioz, askotan uko egiten zioten beraien buruak gazte, eder, lirain erretratatzeke, nahiz batzuk horrelakoak izango ziren. Ez zuten irudi hori eman nahi; oso interesgarria iruditu zaigu», esan dute.

GORPUTZA, LAN TRESNA

Beraien gorputza lan tresna modura erabiltzen hasi ziren artistak feminismoak bultzatuta. «Horren aurrekaria da Esther Ferrer, baina kontuan izan hogeitaz urtean ia bakarria izan zela. Emakume gehiago hasi ziren performanceak egiten goeko hamarkadan, beraien gorputza euskarri bezala erabiliz eta gorputza erretratatzen. Adibidez, Ana Laura Alaezek edertasun kanonikoaz hitz egin zuen bere gorputza erabiliz horretarako, bere buruari argazkiak eginez (‘Empty Spaces 1’). 1990-2000 urteen artean hasi zen hori».

Baina aipatutako garaiko artelanek ez dute presentziarik museo tradizionaletan. San Telmo Museoan ere ez. Zergatik? «Emakumeak bere gorputzaz jabetzen diren iruditeriak deserosoak direlako oraindik sistemarentzat –argitu dute–. Nahiago dute ikuspegi tradizionalagoa duten beste artelan batzuk erosi».

Hala ere bi irakasleek ez diote uko egin ikerlanean gaia sartzeari, «hori existitu den arren museoetan ez dagoela adieraztea inportantea dela uste dugulako».

Hedabideek emakumeez egin izan duten erretratuak ere badu lekurik atal berean. «Modu horretan ikusten dugu emakumeen gorputzak zenbateko pisua izan duen beraien lana irakurtzerakoan».

«Emakume gisa plazer objektu bezala ebaluatuak ziren eta ez zuten nahi. Horren ondorioz, askotan uko egiten zioten beren buruak gazte, lirain errepresentatzeari»

Artearen historian profesionaltasunaren kategoria beste estrategia bat gehiago izan da «zerbait objektiboa balitz bezala». «Askotan eztabaidatan entzun izan dugu emakumeak ez direla sartu artearen historian, ez zirelako profesionalak».

Horrek bi tranpa dauzka, Ansa eta Barcenillaren esanetan. «Batetik, gizonezkoak ez ziren profesionalak, artea saldu eta horretaz bizi diren pertsonak bezala ulertzen baditugu. Alegia, beste lanbide bat zuten ala familiak emandako diruaz bizi ziren. Bestetik, emakumeak sistematik kanporatuak badira inoiz ez dira izango profesionalak. Beste buelta bat eman dakioke horri: emakumeek lortzen dutenean bizitzeko nahiko dirua emango dien lanbidea –irakasle, esaterako–, horrek ez ditu legitimatzen; aldiz, desprestigiatu egiten ditu, kontsideratzen da ez dutela artea egiten %100ean. Irakasleak direla, diseinatzaileak, edo enkarguz egiten dituztela lanak, eta ez benetan sormenak bultzatuta. Ana Mari Parraren kasua da; Foru Aldundiarentzako margotzen zituen koadroak hark».

Profesionaltasunaren ideia «oso tranpatia da eta dirudiena baino kategoria askoz subjektiboagoa», komisarioen iritzian. «Euskal Herriko artista asko kendu beharko genituzke profesionalen zerrendatik, bai behintzat garai batzuetan».

Museoek euren bizkarra babesteko joera dute, eta artista behin kontsokratua dagoenean erosten du bere piezaren bat. Hala diote Barcenillak eta Ansa. «Horren ondorioz, 90eko hamarkadako artelan askorik ez dago San Telmoren bilduman. Erakusketan daude, gehienak, Diputazioarenak dira. 90eko hamarkadan

lanean hasi diren artisten lanak orain hasi dira erosten San Telmon. Eta kasu askotan lan berri bat egin dezan eskatu diote artistari. Erlea Manerosen lan bat dago, 2020koa edo Itziar Okarizen beste lan bat 2021ekoa. Garai horiek osatu gabe daude museoaren bilduman, hainbat emakumeren lanetatik abiatuta ikuspegi berriak irekitzen dituztenak».

80ko eta 90eko hamarkadak, bereziki, eztanda garaiak izan ziren. «Materialei eta dispositiboek dagokienez gero eta experimentalagoak izan ziren eta horrek isla du erakusketan. Adibidez, Gema Intxaustik zuloz egindako eskultura bat (izenbururik gabea) dago. Badaude parte-hartzaileak diren lanak ere, erakusketan ikusgai zegoen arropa bisitariak probagelan jantzi eta bera bihurtzen zen artearen euskarria. Horixe du izena, 'Artearen eus-

«Harritu gaitu zenbat emakume artista zeuden Euskal Herrian, ez bakarrik azken 40 urteotan. Guk uste baino askoz gehiago zeuden askoz aurreragotik, eta horrek poztu gaitu

karria', Nerea Zapirainen obrak. Era horretako praktika performatiboak batez ere 90eko hamarkadan landu ziren», adierazi dute.

90eko hamarkadan moztzen da ikerlana. «Azken hogeitak ez ditugu landu, oso obra gutxi dagoelako bilduman; oso ohikoa da museoetan», argitu dute ikertzaileek.

KORTSEA KENDU

Artearen historia, hein batean, kortsea da, Barcenilla eta Ansa-aren esanetan. «Alegia, aurrez ezartzen ditu zeintzuk izango diren jokoaren arauak, 'ezaugarri jakin hauek betetzen di-

Erakusketan parte hartu duten hainbat emakume artista, museoako arduradun eta komisarioekin, inaugurazio egunean. Gotzon ARANBURU | FOKU

tuen lanak garrantzi handiago izango du', esanez. Noski, ezaugarri gehienak gizonezkoek lotutakoak dira, sozialki berriak lotu izan zaizkielako, gehiago irakatsi zaizkielako edo gehiago bultzatu izan dituztelako halako lanak egitera. Eta zuk emakume hori interesgarriz jotzen baduzu, zera erantzun dizute 'gure arautan ez da sartzen'».

Arlo honetan, arte feministak kortse horiek alboratu, arauak ahaztu eta berriak erakitzeko deia egiten du, «artistak egindakoari benetan erantzuten dioten arauak». Nabarmendu dute arauak ez duela aurrez zehaztuta egon behar, artistek egiten duten arabera idatzi behar dela artearen historia, artistek euren definitu dezatela. «Erakusketan honetan egin nahi izan dugun saiakera hori da», gaineratu dute.

Ikerketan zerk harritu dituen galdetuta, honakoa diote: «Harritu gaitu zenbat emakume artista zeuden Euskal Herrian, ez bakarrik azken 40 urteotan. Bagenekien azken hamarkadetan bazirela, baina uste genuen baino askoz gehiago zeuden askoz aurreragotik. Horrek poztu eta tristatu egin gaitu, era berean, ikusi dugu zein ez jakinak garen gure historiari dagokionez; eta ezezagutza orokorra dela esango nuke».

Eta zer berretsi? «Euskal Herriko artearen historia oso ikuspegi patriarkaletik idatzia dagoela. Susmo hori genuen eta erabat berretsi dugu. Artearen historiak, gurean, oso pertsona gutxiri buruz hitz egiten du eta beti termino berak erabiliz. Eta asko dira hortik kanpo geratu direnak». Amaitzeko, «berrikusteko beharra» aldarrikatu dute Barcenillak eta Ansa.

PANTAILA TXIKIAN

Gaizka Izagirre Brosa

«Gora telesail nordikoak» oihukatzeke izenburuak

Orain urte batzuk bertako literatura bikain eta iluna ezagun egin zen arren, ondoren sekulako kalitatea eta indarra zuten istorioak kontatzen hasi ziren pantaila txikiaren bitartez. Guztion begietan idealizaturik daukagun gizarte horrek miseriak ere badauzkala nabarmentzen duten istorioak izaten dira sarritan, krimenez beteriko drama bortitzak, politika sistema azalertzeko gidoi biziak edo, nola ez, *nordic noir* azpigenero txundigarria lau haizeetara zabaltzeko tramak.

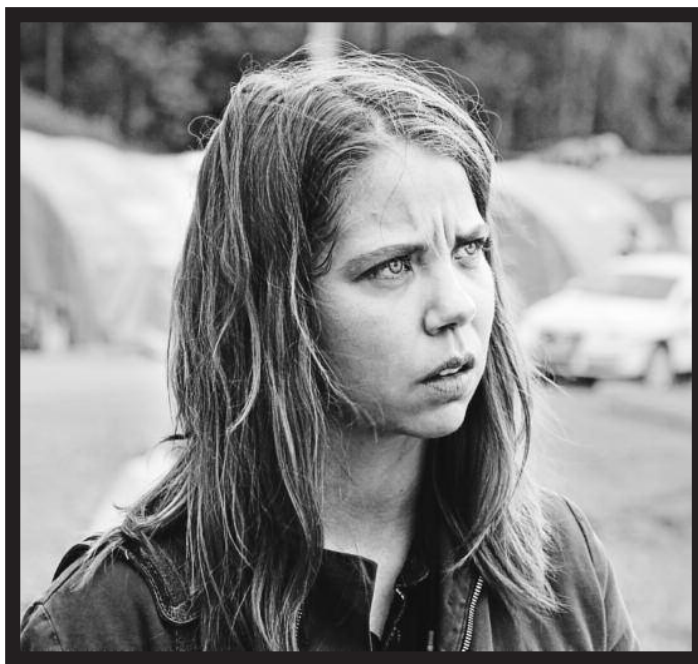
«Telesail amerikarren jarraitzailea, ingeles zalea eta nordikoen maitalea», horrela definituko nuke hitz gutxitan nire telesail gustuen banaketa orokorra. Orain deskubrituko duzue zergatik.

Kastanjemanden

NETFLIX

Oso gutxi espero nuen ekoizpen danimarkar honetatik, baina “thrillerra” eta “nordikoa” irakurtzen dudan bakoitzean guztia utzi eta proposamen hori ikustera joaten naiz gehienetan. Søren Sveistrup dago sormen taldearen buru, “Forbrydelsen” (“The Killing”) telesailaren sortzailea, hein handi batean thriller poliziko ilunen fenomenoak pantaila txikian berpiztu zuena, gerora Europa iparraldean oso modan jarri zen generoa izan baitzen; “Bron/Broen” edo “Trapped” bezalako ekoizpen entzutetsuek jarraitu zioten, adibidez. Nordic noir generoa gustuko baduzu, gaztainen telesail honek –bai, gaztainak,

Herralde nordikoak, bost estatus osaturiko eskualde geografikoak: Danimarka, Finlandia, Islandia, Norvegia eta Suedia. Guztion artean topikoen zerrenda txiki bat osatuz gero, bikingoak, edredoak, fiordoak, Ikea, elurreinak, hezkuntza sistema inbidiarria edo hotz ikaragarria bezalako kontzeptuak azalduko lirateke; baina pantaila txikian, zer?

ikusten duzunean jakingo duzu zergatik diodan– behar duzun hori guztia eskainiko dizu asebeste arte: soiltasuna, atmosfera hotza, hilketa basatiak, hiltzailea nor den aurkitzearen joko maltzurra, pista faltsuak eta abar.

Juli 22

FILMIN

Norvegiako historiako egunik tragikoenetakoa ardatz duen telesaila, sei ataletan zehar, 2011ko uztailaren 22an izandako erasoan lekuko bilakatzen baikaitu. Lehenengo eraso Osloko erdialdean izan zen, Norvegiako Gobernuaren egoitzan. Bigarrena, aldiz, Utøya uhartean gauzatutako tiroketa izan zen. Gertatu zena jaso eta islatzeko helburuz sortu duten telesaila da, baina baita erasoaren aurreko egunetan eta ondorengoetan zer gertatu zen azaltzeko ere. Fikzioaren asmoa ez da inongo momentutan interesaren morboa atentatuan zentratzea. Guztia pertsonaia anonimoen begietatik azaldua dago, eta arrazoi posibleei eta ondorioei arreta berezia eskaintzen die. Prentsaren jarrera edo hezkuntzaren lana oso modu dotore eta ez-sentsazionalistan lantzen ditu, besteak beste. Telesail korala dela esan daiteke, ez baita pertsona bakar batean zentratzen, eta pertsonaia sorta desberdin horiei esker, eta bakoitzaren eginkizuna bistaratzuz, telesailak zehaztasunez aztertzen du guztia.

Forbrydelsen

Aitzindari izan zen “Forbrydelsen” bikaina. Bai telesaila bera thriller polizikoaren eta nordic noir barruan erreferente bilakatu delako eta gerora asko imitatzen saiatu direlako, eta bai Sarah Lund detektibe protagonistarengatik. Irudikatu Sergio Leoneren filmetan azaltzen zen Clint Eastwood hori, Danimarkan jaioa, emakumea eta polizia etxean lanean. Ba horrelakoa da Sarah Lund detektibea. Zalantzarik gabe, telebistak azken urteetan eman duen pertsonaia sakon eta konplexuenerikoa. Ekoizleek ordura arte erakusten zen emakume tradizionalaren irudia hausteko intentzioarekin sortu zuten. Lund ausarta eta nekaezina da, baina batez ere, bere itxuraz eta sexualitateaz kezkatzen ez den emakumea. Sofie Gråbøl aktorea sormen prozesu horren parte izan zen eta hainbat eztabaida izan zituen Søren Sveistrup gidoilariarekin. Bere ikuspuntua ezinbestekoa izan zen Lunden hazpegiak definitzeko. Iraganeko misterioa mantentzetik arroparen aukeraketaraino, bereziki azpimarragarria da inguratzen duen ororekin daukan isolamendu emozionala.

Heimebane

FILMIN

Emakume eta gizonen arteko berdintasunaren aldeko borrokan, oraindik eskubideetan eta oihartzun mediatikoan dife-

rentzia handiak badaude, zailentzarik gabe horiek futbole- an topatu ditzakegu. Norvegia- ko futbol ligako lehen mailara igo berri den talde bat kokatzen da telesail honen erdigunean. Denboraldia hasi baino lehen entrenatzaile gabe gertzen diren arren, presidenteak bere ordezkoa topatu du: Helena Mikkelsen. Emakumezko entrenatzaile bat, gizonezkoen futbol ligan. Uste dut ez dela askoz gehiago azaldu behar zer gertatuko den jakiteko, ezta? Erretolika matxista berehala sartzen da jokoan, emakume batek entrenatzaile gisa duen gaitasuna ahultzeko edo gutxiesteko helburuz. Are gehiago, zuzendarien, futbolari- en eta zaleen aldetik nolabaiteko gorrotoa, aurreiritziak eta desadostasuna sentitzen da hasieratik. Mikkelsenek beste inork baino gehiago erakutsi behar du posturako baliagarria dela. Pertsonaia borrokalaria, gatazka interesgarriak dituena, inperfektua, ausarta, karismatikoa eta enpatikoa. Diskurtso hori pantailaratzeko modua da gehien gustatu zaidana, modu sotil eta organikoan egin baitute. Istorioa bera ez da mezua soilik goraipatze- arren arriskuan jartzen, honek modu naturalean aberasten baitu gidoia.

Borgen

NETLIX

Laugarren denboraldia estreinatze- ar duen harribitxia. Ahaztu Danimarkatik datorrela, politikaren munduan barneratuko gaituela eta atal bakoitzak ordubeteko iraupena duela. “Borgen” boterea, ustelkeria, zintzotasuna, familia, gizartea eta kazetaritza uztartzen dituen hausnarketarik biribil eta zorrotzena izan liteke; eta, batez ere, entretenigarriena. Danimarkako lehen ministro izateko Birgitte Nyborg politikariak egunero egin

behar duen lana eta sakrifizioa erakusten dizkigu telesail honek. Baita helburu horrek bere bizitza pertsonalean izango duen eragina ere. Nyborg ez da ohiko politikaria, ordea. Lehen ministro izateko bidean da, baina bere osotasuna mantenduz, idealak errespetatuz eta herriaren interesen alde borrokatuz.

Gidoi bikain eta dotorea, tonu didaktiko eta sakona duena. Aktore guztiak ere, nabarmentzekoak, baina, batez ere, protagonistarena egiten duen Sidse Babbett Knudsen azpimarratuko nuke. Bere pertsonaia gutako edonoren pare jartzeko duen gaitasunak bere familiaren eremu pribatuan sartzeko aukera ematen digu. Politikariekiko dugun irudi hotz eta eskuraezin hori guztiz apurtu eta pertsona arrunt baten mailan jartzen du. Noski, politikaren lehen lerroan kokatzeak hainbat momentutan eskuetatik alde egingo dion garapen pertsonal eta profesionalera eramango du. Orokorrean, emakumearen irudia eta eginkizunak oso modu interesgarrian aurkezten ditu telesailak, topikoak eraitsiz eta estereotipoetara jo gabe. Erritmo biziko trama du, eta sastatzeko moduko elkar- rizketa zorrotz eta burutsuak. Beldurrak eta nagitasu-

na gainetik kendu eta emai- zue aukera bat, ez zarete- eta damutuko.

Ráðherann

AMC

Beherago aipatuko dudana “Trapped” telesail gomendagarri- an erakutsi zigan jada Ólafur Darri Ólafsson aktore bikainak zer- nolako maila duen, eta ekoizpen paregabe honetan ere hala frogatu du. Benedikt Ríkhardsson Islandiako lehen ministroa gorpuzten du kasu honetan, bere osasun mentala- ren okertzeagatik Gobernuaren egonkortasuna eta bere inguruko bizitzak mehatxuan jarriko dituen politikaria. Islandiako mekanismo politiko guztiak ezagutzeko aukera ematen digun telesaila da, baina batere konbentzionala ez den lehen ministro baten ikus- puntutik. Pertsonaiaren gara- pena era oso interesgarrian azaldua dago, niri pertsonalki gehien gustatu zaidan alorra. Islandiako Rúv katean estrei- natu zenean, bere irekiera ata- lean %41,1eko ratinga eta %94,4ko sharea lortu zituen, ikaragarria.

Heksejakt

FILMIN

Nordikoa izateaz gain, telesail honetara gerturatzearen beste arrazoia, sortzaileen artean arreta piztu didaten izenak to- patu ditudala izan da; Anna Bache-Wiig eta Siv Rajendram Eliassen (“Utøya 22. Juli” fil- maren gidoilariak) eta Stian Kristiansen eta Eva Sørhaug (“Heimebane”, “Okkupert” te- lesailak). Ida Waage abokatu protagonistari, lan egiten duen abokatu langelan, 450.000 euroko faktura sina- tzeko agindu diote baina ez ditu eskatzaileak ezagutzen. Ekintza soil batek herrialde osoko elite ekonomiko eta po-

Aurreko orrialdean,
«Kastanjemanden» eta «Juli
22»; lerroon ondoan,
«Forbrydelsen»,
«Heimebane» eta «Borgen».

litikoak kolokan jar ditzakeen galdegiten du ekoizpen norvegiar honek, eta arretaz erreparatu die informazio hori argitara ematen duten pertsonak jasan beharreko albo kalteei ere. Ekintza soil eta txiki batek nazio mailako eskandalua eragin al dezake? 45 minutuko 8 ataletan zehar, ustelkeria eta etika profesionalik eza osagarri gisa dituen thriller dramatiko intentso bat ikusteko aukera izango duzue. Gutizia eta norberekoi-keria gailentzen diren gizarte batean, zintzo jokatzekak errepresaliak ekar litzake.

Efterforskningen

MOVISTAR +

“Borgen” filmeko gidoilari baten eta bertako bi aktoreren (Pilou Asbaek eta Søren Malling) minisaila. Benetako kasu batean oinarritua. Kopenhage, 2017ko abuztua. Poliziak Kim Wall izeneko kazetari suediar baten desagertzearen salaketa jaso du. Berari buruz dakigun azken gauza itsaspeko batean igo zela bertako jabea elkarrizketatzeko asmoz. Handik ordu gutxira, itsaspekoa hondoratuta aurkitzen dute eta kapitaina erreskatatzea lortu. Ez dago, ordea, kazetariaren arrastorik, ezta froga erabakigarrikeria ere, eta adierazpenak oso kontraesankorrrak dira. Hortik aurrera, kasu misterioitsu horren ikerketaren xehetasunetan murgiltzeko aukera ematen du telesailak.

Ez pentsa ordea, akziozko thriller frenetiko bat ikusiko duzunik. Ikuspuntua edo sortzaileen intentzioa ez baita «errudunaren bila» formula erabiltzea, polizia ikerketa neketsu eta korapilatsuan zentratzea baizik. Kasu sendo bat eraikitzeke frogak behar dituen fiskalaren, erantzun bila dabiltzan gurasoen eta titularen gose diren komunikabi-

deen presiopean aurrera egingen ari den ikerketa. 2020ko telesail nordikorik onenetarikoak, zalantzarik gabe.

Når støvet har lagt sig

FILMIN

Eskandinaviako telebistan %42ko share ikusgarria lortu duen telesail hau ere ezinbestekoen zerrendan sartu behar duko zenuke. Gurutzatzen diren istorioen egituraz baliatuz, Kopenhage hiriko jatetxe batean gertatzen den atentatu terrorista basati baten gaineko kontakizun gordina da. Eraso hori gertatu eta hamar egun lehenago kokatzen da tramaren erpin bat, baina baita gertatzen den unean eta, noski, ondoren ere. Interesgarriena da guztia ikuspegi soziologiko baten betaurrekoetatik begiratzeko aukera eskaintzen digula, jakin gabe elkarrekin konektatuta daudela –edo egongo direla– eta beren bizitzaren inflexio puntu gorenean nola erreakzionatzen duten jakin gabe. Pertsonaia sorta desberdin horiei esker –Justizia ministroa, etxerik gabeko ama, jatetxeko jabea, zerbitzarietako bat eta bederatzi urteko alaba, iturgin bat, jatorri palestinarreko ile apaintzaile bat, abeslari sue-

diar bat eta mugikortasun arazo larriak dituen erretiratu bat dira–, telesailak milimetraraino aztertzen baitu dani-markar mikrokosmos hori. Hain bete-betean sartzen gara pertsonaien errutina horretan, narrazioa hain da zehatza eta sendoa, non une batzuetan ahaztu egiten zaigun pantailaren aurrean gaudela.

Asko gustatu zait fikzioaren asmoa ez dela inongo momentutan interesaren morboa atentatuan zentratzea. Guztiz kontrakoa. Helburua da zu eta ni izan gitezkeen pertsonaia horiei nola eragiten dien erakustea. Nola hobetu edo okertu gaitzakeen. Elkartu edo zati-tu. Gaitzestea edo askatzea. Benetakoa, gertukoa eta gordina, eta baita oso gizatiarra ere. Horrekin guztiarekin, telesail nordiko askok era paregabe egiten duten moduan, Dani-markako gizartearen erradiografia txiki bat ikusteko oso baliagarria iruditu zait.

Kampen om tungtvannet

AMAZON eta FILMIN

Zuzendaria Per-Olav Sorensen da eta gidoilarien artean izen ezagun bat: Adam Price, “Borgen” telesail zoragarriaren sortzaileetako bat, besteak beste. Istoria kokatzeko, II. Mundu Gerrari buruzko atal konkretu batera egin behar dugu salto: Ur Astunaren Bataila deiturikoa. II. Mundu Gerran, Norvegiar gertaturiko gertaera historiko erabakigarriena. Rjukan kokaturiko Norsk Hydro enpresari eginiko sabotaje ekintzak, bertan ur astuna fabrikatzeko planak eragozteko. Eta zergatik zen hain garrantzitsua ur hori? Naziek arma nuklearrak garatzeko behar zutelako. Telesailak lau ikuspuntu desberdinetatik erakusten digu gatazka. Lehenik eta behin, alemaniarren ikuspegia, energia atomikoari buruzko iker-

«Rådherann», «Heksejakt», «Efterforskningen» eta «Når støvet har lagt sig».

kuntza zientifikoaren bidez, Werner Heisenberg (bai, “Breaking bad” telesaila pertsonaia erreal honetan inspiratu zen) buru dela. Bestetik, aliatuena, bai Londreseko kuartel nagusian eta bai eskoziarren basean, sabotaje planak burutzen dituzten bitartean. Hirugarrena, erasoak burutzeko ardura duen norvegiar taldea. Eta azkenik, ur astuna fabrikatzen duen enpresa eta bertako zuzendariak.

Bron/Broen

Suedia eta Danimarka lotzen dituen Oresund zubian hasten da istorioa –lehen denboraldia–. Zubiaren erdi-erdian hilotz bat agertzen da: gorpuaren erdia Danimarkan, beste erdia Suedian. Hala, bi aldeetako poliziak elkarlanean aritu beharko dira. Eta horixe azaleratuko dira bi herrialdeen arteko desadostasun eta gaizki-ulertuak, saguaren eta katuaren arteko jolas makabroa loratuz. Oso interesgarria egin zait ezagutzen ez nituen bi herrialdeen arteko desberdintasun kultural eta politikoak pantailan ikustea. Bi hizkuntzatan filmaturik egoteak kontraste hori modu sotilean azpimarratzen du, eta ironiari ere tartea ematen dio. Telesailaren oinarri sendotako bat bi protagonistak dira –hurrengo denboraldietan berriak egongo diren arren–; ezin desberdinagoak, baina era berean bateragarriak. Martin polizia danimarkarra da, seme-alaba ugari dituen familiako aita, zintzoa, eta, batez ere, badakiena egoeraren araberaz azeleragailua ala balazta zapaldu. Saga Noren polizia suediarra, aldiz, emakume bakarti eta bitxia da, Asperger sindromearen eraginez besteekin erlazionatzeko arazo larriak dituena eta lanarekin erabat itsututa bizi dena. Telesailak hasieratik jolasten du

pertsonaien garapenarekin, arazo pertsonalak gainditzea eta kasuak aurrera egitea uzartuz. Hala, ikusleak memento oro bi detektibeen ikuspegitik bizitzen du, ikerketaren partaide zuzen bilakatuz. Bi protagonistek tandem perfektu-inperfektua osatzen dute.

Bestalde, genero beltzaren DNaren parte den gizarte kritika bortitza ere egiten du, idealismo politikoak saihestuta. Ongizate estatuaren adibideztat ditugun herrialde nordiko horietan ere desberdintasunak eta arazoak daudela azalertzen du. Gakoa da mezu hori tramaren barnean modu zitallean barneratuta dagoela. Eta, noski, musika eta argazkia baztertu gabe, gaiari itsatsirik doakion beharrezko estetika ilun eta astuna ezin egokiagoa da. Zentzu horretan, “Bron/Broen” bikaina da, biribila.

Trapped

MOVISTAR

“Bron/Broen” eta “Forbrydelsen” telesailak duten iluntasun horren printzak ditu, baina baita “Fortitude” edo “ Fargo”-k erabiltzen zuten klaustrofobia eta klimatologia gogorreko une horiek ere. Nordic noir eta Agatha Christieren arteko hibrido bezala definituko nuke.

Argudio ugari emango nituzke telesail honetara gerturatzeke; hasteko, gertutik jarraitu beharreko aktorea ezagutuko duzula: Olafur Darri Ólafsson. Hollywooden paper txikietan azaldu da dagoeneko, “True detective”-ren lehenengo denboraldian, esaterako, edo “Quarry” telesailan. Bere herrialdean, Gerard Depardieu islandiarra bezala ezagutzen dute jada. Gainera, traman, ezinbesteko beste pertsonaia bat ere ageri da: Islandiako naturaren indar ikaragarria, neurri batean, argazki zuzendari eta soinu banda bikainari esker lorturikoa. Egoera meteorologiko gogor eta latz baten mende, akzio guztia izozturiko hamar egunetan zehar igarotzen da. Ikusleari gutxitan ikusitako hotz sentsazioa sorrazten dio horrek. Islandieraz, danieraz eta ingelesez filmaturik egoteak sekulako aberastasuna ematen dio telesailari. Beraz, jatorrizko hizkuntzan ikustea ezinbestekoa iruditzen zait. Hori bai, pertsonaien izekin ez nahasteko, bolaluma eta koadernoak erabiltzea zinez gomendatzen dizut.

Tunna blå linjen

Sei poliziaren eguneroko bizitzaren erretratu intimoa da, non eremu pribatuaren eta profesionalaren arteko lerroa lausotu egiten den Suediako Malmö hiri bizi eta gatazkatsuan tentsioak areagotzen diren heinean. Poliziak gizartearekin duen harremana aztertzen du bereziki telesailak. Baina kontuz, ez pentsa kasu frenetikoak ardatz dituen nordic noir bat ikusiko duzula, agente horiek ez baitute kasu «handirik» konpontzen, eta ez dute ikerketa zehatzik egiten; ez gaude ohiko noir nordikoaren lurraldean. Ez dira detektibeak, polizia infanteriakoak baizik, eta gauza «txikiak» konpontzea da beraien lana.

«Kampen om tungtvannet», «Bron/Broen», «Trapped» eta «Tunna blå linjen».

Itziar Elizondo Iriarte
Harremanak Hezkuntza Elkarteko kidea

Izoztuak

Gure garai bateko bizitza nonbait gelditu da izoztua edo. Askotarikoz bizitzak daude, eta jakina, zentzu gutxi dauka «bizitza» singularrean aipatzeak. Baina akaso badugu orain gizakiok amankomunean pandemiak areagotu duen zer bait. Batetik, halako galera moduko bat. Bestetik, behinola “etorkizun” hitzaren kontzeptupean sartzen genuen guztiak eragiten duen irrealtasun sentsazioa.

Galeretan, errealitatearekiko lotura fisikoa: murriztu ditugu besarkadak, musuak, lagunarteko elkartzak. Baita gurean, beste Europako herrialdetan gertatu ohi ez den bezala, bat-batekotasunari ematen dizkiogun aukerak. Gure herri zein hirietan kalez kale ibiltzea, poitea eta, betidanik izan baitira ustekabeko topaketetara gonbidatzen gaituzten usadioak. Orain dena akaso gehiago neurtzen/planifikatzen dugu, nora eta norekin joan, ez bakarrik mendira edo as-teburuko bidaiatxoetan. Egunerokoan ere gauzak aldatu dira. Izoztu dugu agenda, ez baitiogu tarte handirik ematen aurreikusita ez dagoenari. Labur esanda, pandemiarekin ohiko bizitza estutu zaigu, denbora aurrera doa egun perimetralen baitan.

Eta etorriko denari dagokionez, zertarako horretan pentsatu hain iltzatu dugunean oraintxe bertan oraina gorputzean (antigeno-negatibo-positibo-PCR-konfinatuta... segidari lotuak). Oraina

erraldoi bihurtu da, berebizikoa, eta kasik proiektatzeari utzi diogu. Aste batetik bestera antolatzen dugu, egin behar dugunaren espektatibak gutxituz, badaezpada. Zenbatetan utzi behar izan ditugu bertan behera genituen planak, lanean zein aisialdian. Etorkizuna gero eta urrunago dago eta, gutxi-asko beti proiektio bat izan den arren, bazuen zerbait erreala izango zelako zantzua. Hori guztia lausotu egin zaigu, nerabe, gazte, edo heldua izan.

Arestian idatzitakoa pentsatu dut albiste izugarri bat irakurri ondoren. Gizon bat Parisen izoztuta hil da kalean, erori eta hamar orduz laguntzarik gabe etzanda egon os-

tean. Hilotza ez zegoen aldentutako bazter batean, Pariseko erdialdean bertan baizik. Eta horren berri izan dugu ziur asko gizonak adiskide zuelako Michel Mompontet kazetaria. Berak zabaldu du albistea Frantziako hedabideetan.

Gizonaren agoniaren albotik igaro ziren oinezko izoztuak ez ziren gai izan larrialdietara deitzeko ere. Akronimoz beteriko mintzaira kamuflatu eta izoztuan frantsesez SDF (*sans domicile fixe*) esaten zaion taldeko norbaitek goizeko 6.30ean abisua eman zuen.

Etxegabe harengandik jaso zuen berotasun goxo bakarra Rene Robert izeneko gizonak ospitalean hil baino lehen. •

Oraina oso iltzatu dugu gorputzean uneotan eta etorkizuna urrun eta lauso ikusten dugu. GAUR8

{ koadernoa } Iker Barandiaran

Aske irakurri

Ondo zaintzen naute nire herriko liburutegikoek eta inoiz abisatzen naute nire gustukoa izan daitekeen liburu bat eskuratu ahala. Halakoetan liburu horiek izan ohi duten mailegu zerrendatxoak estreinatzen dut. Horrek seme nagusia –tamalez oraindik irakurtzeko oso alferra dena–, ez dakit ziur zer arrazoiengatik, erabat intrigatzen du. «Zu zara liburu hori irakurtzen ari zaren lehena?», galdetzen dit sinistu ezinda. Eta badaezpada lilura hori bere barnean itzal ez dadin ez diot egia osoa erantzuten. Gainera, berari oraindik aitortu ez badiot ere, neuk ere iraganean liburutegiko irakurgaietan itsatsita egoten diren mailegu zerrendatxoei erreparatzen nien: behatzen nuen noiztik egon zen liburua maileguan inork hartu gabe, gehien irakurria ziren boladak zeintzuk ziren, eta ahalegina egiten nuen irudikatzeke nork irakurriko zuen aurretik eta nolako gogoz bukatu edo bere horretan utziko zuen. Orrialde horietan gordetako misterio txikiak.

Aspalditxo hirietan metroan edo trenean ibili ez banaiz ere, presente daukat Madrilén, esate baterako, nor edo nor ikusi izana estalki batekin babestutako liburua irakurtzen. Halakoetan, antza denez ez dute nahi albokoek –gehienetan ezezagunak izaten dira, gainera– zer irakurtzen ari diren jakitea. Horren arrazoia zein ote den? Auskalo! Dena dela, ziur nago gaur egun autoan bakarrik doazela maskara jantzita eramaten duten horiek baino arrazoi pisuzkoagoak izango dituztela idatzita...

Aber, ez dago zalantzarik irakurtzea gauza intimoa dela gehienetan. Norberak bakarrik egiten du, eta zentzu handi batean besteekiko eta ingurukoarekiko isolatzen da. Horren harira, orain gutxi irakurri nuen nonbait urte batean irakurriko dituzun liburuek eta alboan izango duzun jendeak baldintzatuko dituztela zure hurrengo bost urteak!! Ezin ukatu liburuek lagun zein bidelagun garrantzitsuak izan

daitezkeela, baina nire kasuan gozamen, entretenimendu eta nolabaiteko ezagutza ematen didatelako izaten ditut alboan, ez behintzat –jakitun naizela– nire bizitza aldatu nahian.

Eta liburuek esku artean ibiltzen ditugunon artean, badira horrekiko joera oso desberdinak: adibidez, liburua erosi, irakurri eta gordetzen dugunak; liburuek gordetzeko ez direla argudiatu eta erosi ez edo erosi eta gero oparitzen dituztenak; liburutegiak inoiz zapaldu ez eta erosten dituztenak; erosi gabe liburutegietan hornitzen direnak... Hitzak munduan bezainbeste jarrera daude.

Bizi irakaspen horrekin lotuta agian –zeinek daki?–, anonimotasun edo nahitaezko intimitate jarra horrek badu gaur egun ere erraztutako jarraipena. Hain zuzen ere, badira erabiltzaile asko liburutegiko mostradoretik pasatu eta aukeratutako irakurgai bistan jarri beharrean, makina automatikoetan tramite hori egitea nahiago dutenak.

Orain gutxi irakurri nuen nonbait urte batean irakurriko dituzun liburuek eta alboan izango duzun jendeak baldintzatuko dituztela zure hurrengo bost urteak!

Auskalo, bada, zuretzat hain garrantzitsua bilakatu den irakurgai hori, zure bizitza baldintzatu edo hobetu duena zuretzat bakarrik gordetzeko den, edo merezi duen beste batzuen artean ere zabaltzea. Nire uste apalean garrantzitsuena da, irakurtzen lehena zein enegarrena izan, aukeratzeko bideak izatea, egiten duzunarekin are eta gehiago disfrutatzea eta ikastea, eta gogoz bazaude behintzat liluratu zaituen hori estimatuko dutenekin partekatzea ahal bada.

Zoaz liburutegira! Ziur intereseko zerbait aurkituko duzula, zure baitan gordetzeaz gain, mailegu zerrendatxoan datozenen jakin-minerako oharkabean geldituko dena. Hurrengoa... Nor? •

«Hondoratze bat albiste denean, telebista kentzen dugu, bizipen dramatikoak berpizten direlako»

CEAR-Euskadiko presidentea izan da azken 25 urteetan. Erakundeak izena aldatu berri du, Zehar-Errefuxiatuekin da orain, eta helburu bera duen bide berri bati ekingo dio. Atzera begiratuta, 80ko hamarkadaren amaieratik errefuxiatuen arreta juridikoa jardun duen abokatuak gogoratu du Sierra Leonako armadako desertore bat izan zela beregana jo zuen lehen errefuxiatua. Munduko mapa erosi zuen herrialdea ondo kokatzeko, eta Asilo Legea, «zehazki zer esaten zuen jakiteko». Garai hartan ez zegoen erreferentziarik, ez zegoen kontsultatzeko aditurik. Ondoren errefuxiatu gehiago heldu ziren Saharaz hegoaldeko Afrikatik, eta Kosovokoak geroago. Azken hauen iritsierarekin, zuzenbideko ikasle talde batek Galparsoro egiten ari zen lanaren inguruan interesa agertu eta CEAR-Euskadi sortu zen. «Egin genuenak meritu handia du, hutsetik abiatu ginelako, eta errefuxiatuen defentsa integralaren mundu hau erakitzen hasi behar izan genuen».

Gero eta asilo eskatzaile gehiagoren iritsierak behartuta garatu da arlo juridikoa? Garai hartan oso jende gutxik hasten zuen bide hori. Europar hasia zen ikusten babesa nahi zuten pertsona asko iristen ari zirela. CEAR-Euskadiren 25 urte hauetan, gatazka asko bizi izan ditugu munduan. Saharaz hegoaldeko Afrikan, Angolan, Kongoko Errepublika Demokratikoan, Hegoafrikan apartheid-a, Libe-

rian, Sierra Leonan, Europar ere 90eko hamarkadan Bosnian... planeta osoan pertsona ugari zeharkatu eta zeharkatzen jarraitzen duten gatazka horiek ahaleginak biderkatu eta harrera dispositibo berriak antolatzen eraman gaituzte.

Boluntaristagoa izaten hasizena, batez ere abokatuen arloan, laguntza integrala bihurtu da. Babesa eskatzen duen pertsona bat iristen denean, guk behar duen arreta guztia eskaintzen diogu ikuspegi psikologikotik, pertsonaletik, lan arloketik, etxebizitzatik, errol-datzetik, osasunetik, seme-alaben eskolatzetik... Laguntza prozesu osoan gaude, administrazioaren behin betiko erantzuna iritsi arte. Urte asko

kostatu da, sakrifizio handia, baina denbora horretan guztian 40.000 pertsona inguru artatu izanaren poza daukagu. Poztekoa da, nahiz eta horietako askok, zoritxarrez, ez zuten asilo babes hori jaso, onespen tasa oso txikia baita oraindik.

Errefuxiatuari laguntza ematea arreta juridikoa baino zerbait gehiago da?

Laguntza materiala funtsezkoa da askotan egoera dramatikoetan iristen den pertsona batentzat; askotan modu irregularrean, soinean daukatena rekin, inolako dokumentaziorik gabe iristen baitira. Pasaportetik eta bisarrik gabeko pertsona asko iritsi dira, eta oso garrantzitsua da alderdi

materialetik harrera egitea, baina baita emozionalki ere, besarkada bat eskaintzea zure hizkuntza hitz egiten ez duen horri, beste kontinente batetik datorren, asiloa zer den ez dakien eta bere bizitzan suntsipena eta gerra bizi duen horrentzat, sistematikoki bortxatuak izan diren emakumeentzat...

Askok ez zekien zer zen asiloa, herrialde batek zu hartu eta babesteko aukera dagoela jakitea bakarrik gauza handia zen. Horregatik, emozioen arloa, afektuen esparrua, asko landu dugu. Askotan ezin dituz besarkada bat baino gehiago eskaini, kontsolamendu bat baino, zurekin nagoela jakitea eta behar den lekuraino lagunduko dizudala. Pertsona horientzat, adibidez, oso garrantzitsua da senideen berri izatea. Garai batean ez genuen mugikorrik. Gogoan dut bosniarrak iritsi zirenean; senideekin komunikatzea bizirik zeudela eta ondo zeudela jakiteko, izugarria zen. Konexio telefoniko batzuk ezarri genituen senideekin konektatzeko. Esperientzia aparta izan da beren herrialdean gertatzen ari zena jakin gabe hain urrun zeuden pertsona horien irribarra eta poza.

Zenbat jende ari da lanean Zehar izen berriarekin jarraituko duen taldean?

Lehenengo bera da, baina izena aldatu dugu, ama etxea izan zenaren beste bide bati jarraituko diogulako. Gu Madrilen ama etxea zuen erakunde batean jaio gara, eta gero independentzia lortu genuen 96an, CEAR-Euskadi eratu zenean. Une honetan, Zehar erakunde indartsua da. Ehundik

gora lagun ditugu lanean gure erakundeak, eta bulegoak Bilbon, Donostian eta Gasteizen. Bi harrera aterpetxez arduratzen gara, Oñatin eta Tolosan. 40 etxebizitza inguru ditugu nazioarteko babesa eskatzen duten lagunentzat. Atzera begiratzeak alde pozgarria du, baina bizi dugun tragediaren neurri tristea ere ematen du. Asko gara, eta hainbeste baliabide baditugu behar handia dagoelako da, zoritxarrez. Gero eta errefuxiatu gehiago dago munduan eta, beraz, baliabideak areagotu behar ditugu.

Etengabe hazten da desplazatuen kopurua, Zehar-Errefuxiatuekin bezalako erakundeetan lanak gero eta fronte gehiago dauzka.

Une honetan, 82,5 milioi errefuxiatu daude planetan, UNHCR-ren arabera. Urtez urte esponentzialki hazten ari diren zifra larriez ari gara. Ni hasi nintzenetik, bikoiztu edo hirukoiztu egin da errealitate hori. Izan ere, alde batetik, Berlingo harresia erori zenetik, bazirudien munduak edo Europak behintzat, nolabaiteko distentsioa izango zuela, eta guztiz kontrakoa izan da. Harresia erori da, baina gatazka guztiak hasi dira, Jugoslavia, Sobietar Batasun ohia... eta munduak etengabeko suntsipena eta gatazka bizi du. Modu dramatikoan bizi izan gara eta bizitzen ari gara.

Uda honetan Afganistango irudi ezabaezinak izan ditugu, Kabuldik beren herrialdeetako langileak ebakutzen ari ziren hegazkinei azken segundoan eutsi nahian milaka pertsona atera zireneko, irteteko ahalegin desesperatu batean. Gero dena ahazten zaigu.

JAVIER GALPARSORO

ZE HAR-EKO PRESIDENTEA

Arlo juridikoan aditua da Javier Galparsoro, eta gurera heltzen diren errefuxiatuez hitz egin digu, dena atzean utzita ihes egin duten horien egoeraz eta askotan hain beharrezko duten besarkadez.

Horixe da Zeharrek herritar guztiei gogorarazi nahi dien gauzetako bat: ez ahaztu munduan potentzialki errefuxiatuak izan daitezkeen 82 milioi pertsona badaude, gurea bezalako antolakundearen arreta jasotzeko zain egon behar direla, ez egun batean bakarrik, ez soilik irudi puntual dramatiko batengatik. Haylan Kurdi mutikoa, denek grabatuta duten irudia da, ezta? Zenbat haur hil dira eta hiltzen dira egunegun, haien izenak jakin gabe eta haien gorpuak non dauden jakin gabe munduko itsasoak diren hilerri erraldoi honetan, eta bereziki Mediterraneoan? Guretzat hau etengabeko tragedia da eta jende honentzat guztiarentzat pentsa zer den hau. Haiekin etxeetan gaude, kontu handiz ibili behar da albistegiarekin, Kanarietara kaiuko bat iristen den bakoi-tzean edo Mediterraneoan hondoratze bat dagoen bakoi-tzean kanala aldatu behar da, ezagutzen dituzten eta beren bizitzan dramatikoak izan diren istorioak etengabe berpiztea delako.

Legearen gaiari helduz, nor da gaur egun errefuxiatua? Zer baldintza bete behar dituzte babes eskatzeko?

Hori oso garrantzitsua da, lege batek, araudi berezi batek ematen baitie arreta pertsona horiei. Errefuxiatuak jazarpenaren beldur direnak dira. 1951ko Genevako Konbentzioak beldur oinarritua duten pertsonen hitz egiten du. Ez da beharrezkoa jazarpena jasan izana, baizik eta hainbat arrazoiengatik jasateko beldurra izatea: arrazagatik, erlijioagatik, nazionalitateagatik, talde jakin bateko kide izateagatik, ideia politikoengatik, gerragatik, genero indarkeriaren bikti-

Argazkiak: Aritz LOIOLA | FOKU

«Asiloari askotan 'politikoa' gehitzen zaio baina beste konnotazio asko ditu (...) adibidez errefuxiatu klimatikoak, baina hori oraindik ez da jazarpen arrazoi bat babes izateko»

ma izateagatik, sexu joeragatik... Kontzeptu oso zabala da. Asiloari askotan «politikoa» gehitzen zaio, baina beste konnotazio asko ditu, arrazoi etnikoak, erlijiosoak, ideologikoak, arrazagatik... sexu orientazioagatik eta genero indarkeriagatik asiloa izan daiteke. Baina guztiak ez dira kontuan hartzen, adibidez, errefuxiatu klimatikoak. Gaur egun, hori oraindik ez da jazarpen arrazoi bat babes jasotzeko.

Talde handi horren aurrean, hau da, errefuxiatuak izan daitezkeen 82 milioi pertsonen aurrean, gainerako migratzaileak daude, beste arrazoiengatik beren herrialdeetatik ateratzea erabaki dutenak, eta arrazoi horiek oso laudagarriak eta legitimoak dira, beren bizi estatusa hobetzeaga-

tik, beraiantzako eta beren familientzako ongizatea bilatzeagatik, baina ez dira errefuxiatuaren premiarekin irten. Errefuxiatua, literalki, indarrez kanporatua da, egoera dramatikoek behartuta irteten den norbait da. Arrazoi ekonomikoengatik emigratzen duenak ez du, printzipioz, bere bizitza arriskuan dagoelako irteteko premia hori.

Guk kolektibo hauskorrenarekin, ahulenarekin eta sunsietuenarekin egiten dugu lan. Ez da gauza bera Ekuadorretik seme-alabekin lan bila datorren familia bat, izango dituzten zailtasun guztiekin, edo Afganistandik etor daitezkeen familia bat. Jende horrek guztiak atzean utzi du dena. Nilofar Bayat afganistandar saskibaloijokalaria hona iristea miraria

izan zen, aurreikusitako burokraziengatik. Iritsi bezain laster galdetu zuen beste lagun batzuek, han geratu diren eta ebakatu behar diren kideez; 'zergatik jarraituko dute nik bizi izan dudana jazarpen bera jasaten?', planteatzen zuen. Aldea erabatekoa da. Ez dira gauza bera Asilo Legea eta beste arrazoi batzuegatik emigratzen duten pertsonen aplikatzen zaien Atzerriartasun Legea, eta asiloaren arloan bide luzea dago egiteko, beste mugimendu behartu batzuk daukelako, hala nola ingurumen arrazoiak, herrialde asko deforestatzen ari diren multinazionalak, bizi diren eremu horiek uztera behartzen ari direnak...

Askotan salatu duzue asilo eskaera kopuru handiaren

**aurrean Estatuak txorrota ix-
ten jarraitzen duela.**

Salatu dugu eta egiten jarraitzen dugu. Asiloa eskatzen duten ehun pertsonatik bostek bakarrik lortzen dute babes motaren bat. Babes mota desberdinak daude, izan ere. Garrantzitsuena eta sendoena asiloa da, baina gero babes subsidiarioak daude, eta pertsona batzuei ere ematen zaizkie. Ekainaren 20an, Errefuxiatuen Munduko Egunean, salatzen ari gara da ez dagoela pozteko arrazoirik. Urtero handitzen doa errefuxiatuen kopuru esponentziala, eta urtero jaisten da harrera maila eta babes maila. Gero eta pertsona gehiago hil dira zeharbi-deetan, gure kostaldera iristeko gorabehera izugarrietan, gehitu eta gogortu egiten dira pasaporteak eta bisak eskatzeko baldintzak, batzuetan gure nazioetara iristea zailtzen dutenak. Etengabeko ahalegin moduko bat dago jendea, ahal den neurrian, ez ateratzeko, eta bizirik iristen bada, gehiegi ez eskatzeko, gure harrera dispositibo guztiak martxan jartzeko premia handirik ez izateko, existentzia zailtzen digulako eta, behar izanez gero, ahalik eta denbora laburrenean martxan izateko.

Zeharren sententzia da oso doilorra dela dena, oso mugatua eta hotsandikoa aldi berean. Europari eta Mendebaldeko munduari ahoa betetzen zaio harrera hitz handiekin, baina praktikan erabat arranditsua da egiten ari gara. Gure mugetan bizitzen ari zen tragedia ikaragarri haren ondoren, Europak errefuxiatu talde handi bat hartzeko konpromisoa hartu zuen, zer gertatzen da hortik? Zer gertatzen da Afganistandik uda honetan bizirik izan dugun guztiaren ondo-

ren? Dena iragankorra den sententzia dugu, baina guretzat egunerokotasunak hain intentsitate eta dramatismo handia duenez, gure jendeak aparteko indarra eta lanerako gaitasuna izan behar ditu, zeren, Zeharren diogun bezala, etengabeko guardian bezala gaude, edozein larrialdi adi, edozein egunetan gerta litekeen guztiari adi, egunez egun ez baitakigu zer dugun zain, zer datorkigun. Ezin da aurreikusiri.

Zer ibilbide egin behar du asiloa eskatzen duen pertsona batek?

Asilo eskaerak Barne Ministerioaren eskumena dira, polizia etxeetan, asilo arloan espezializatutako talde batzuen bitartez bideratzen dira. Guk eskaeraren prozesu osoan laguntzen diegu, eta oso une garrantzitsuak da, haiek arrazoiak adierazi behar baitituz-

«Ahalegin bat dago jendea ez dadin Europarantz abiatu; eta bizirik iristen bada, gehiegi ez dezaten eskatu, gure harrera dispositiboak abian jartzeko premiarik ez izateko»

te, ahal dituzten froga guztiak aurkeztuz. Aldi berean, harrera prozesu osoari ekiten diegu, eta prozesu horrek erroldatzea dakar berekin, gure harreraguneetan edo beste baliabide batzuetan. Askotan gure baliabideen arreta izango duten beste hiri batzuetara bideratzen ditugu, gure ordezkaritza guztien artean oso ohiko-

ak izaten baitira bideratze mekanismoak. Herrialde berri batego instalazioan, hizkuntza, ohiturak eta kultura ikastean eta hasierako momentuetan eta behar den lasaitasunean laguntzen ari gara. Irteeretan laguntzen diegu, eskaini ahal dizkiegun zerbitzuak ezagutu ditzaten, txangoak egiten ditugu... gure kultura ezberdinak trukatzeko, eta, azken batean, haiekin hasten dugu laguntza prozesua den hori guztia, haien larruan jartzen saiatuz, jakinik prozesu luze bat iristen dela, zeren eta, legearen arabera, asilo eskaera sei hilabeteko epean erantzun behar ko bailitzateke, baina urte batetik bi urte eta erdira arte luzatzen ari gara. Hori arazo handia da, zeren jendea badoa erroak botatzen, harrera lurraldearekin bat egiten dute, badoaz hizkuntza eta ohiturak ikasten... Izugarria da, haiek benetan eskertzen dutelako bi-

zitzen ari direna, eta gauetik goizera ezezkua jasotzen dute eta lanean ari ziren, adibidez, eta bat-batean lanik gabe gertatzen dira. Era berean, ez da berehala kanporatzerik gertatzen; abokatuok beste bide asko ditugu Atzerriartasun Legearen bidez, errekurso administratibo edo judizialen bidez egoera bideratu ahal izateko, baina jende askorentzat hain denbora luzearen ondoren ezezko erantzuna iristea oso latza da, babesgabe bezala sentitzen dira, biluzik bezala aire zabalean, eta oroitzapenak itzultzen dira.

Nola deskribatuko zenuke Oñatiko eta Tolosako harrera zentroek egiten duten ekarpena?

Haietzat funtsezko ekarpen bat egiten ari dira: oso antzeko esperientziak partekatzea. Latitudetako pertsonak teiltatu beraren azpian egotea,

aterpetxe berean, gertatu zaiona munduko beste leku batzuetan gertatzen ari dela jakitea, ez direla bakarrak jakitea, garrantzitsua da. Ona izango litzateke oñatiarrak edo tolosarrak harrerarekin izaten ari diren esperientzia beraiek kontatzea. Jende hori kalera irten egiten da, paseatu, futbolean jokatu, harremanak egin, ikastoletara doazen seme-alabak izan... eta jendea beraiekin maitemintzen da. Noranzko biko prozesu hori oso sendagarria da errefuxiatuentzat, baina baita bertakoentzat ere. Ulertzen ari gara hemen gertatu zaiguna txantxa bat izan daitekeela haiei gertatutako guztiaren ondoan.

Irunen bertan, pertsona horietako askoren egoera latza ikusten ari gara, hainbatek bizia galdu dute Europako iparralderako bidea jarraitu nahian. Ezin dira askatasunez mugitu?

Ez. Gogorra da esatea, baina horrela da. Arauen ikuspegitik oso mundu konplexuan gaude, eta Europa kontinente bereziki hertsia da. Europarrok askatasunez mugi gaitzeko, kontinente bereko herritarrak garelako, baina munduko gainerakoek ez dute zirkulatzeko askatasun bera. Gainerakoentzat beste baldintza batzuk daude sartzeko, geratzeko eta zirkulatzeko. Oso gogorra da gizaki ororentzako zirkulazio askatasuna defendatzen duen ni bezalako batentzat hori esatea, tristuraz onartu behar dut araudi horiek estortsioa egiten eta mugatu egiten gaituztela. Horregatik, beste herrialde batzuetara iristeko gure herrialdeak zeharkatzen ari diren pertsona horiek bizi duten egoera izugarri hori konplexua da, teoriar beraientzat ez

«Poliziaren jarduna ez da legezkoa abokaturik eta interpreterik ez badago, pertsona horien artean asiloa eskatzeko edo babesa jasotzeko hautagaiak bereizteko aukerarik ez badago»

baitago askatasun hori, eta mugaren beste aldean bizitzen ari garen hau dramatikoa da.

Juridikoki hau ez da irregulartasun bat errefuxiatuen kasuan?

Europar Batasuneko herritarra ez izatea atzera botatzeko edo itzultzeko arrazoia izan daiteke. Kontua da hori bermeekin egin behar dela: pertsonen identifikazioa egin behar da, abokatu laguntza egon behar da, pertsona talde horretan egon baitaitezke, adibidez, asilo eskatzaileak, Frantzia, Alemanian edo Luxenburgon babes hori eskatzeko eskubide

hori izango luketenak, eta hori oso garrantzitsua da. Salerosketaren biktima izan diren emakumeek ere babesa behar dute, adibidez. Kontua da jarduketak oso modu espeditibotan egiten ari direla. Frantsesak guk Ceutan edo Melillan egin dugun gauza bera egiten ari dira, 'beroan itzulketak' egiten; gaizki esanda dago gainera eta adierazpen gorrotagarria da, kanporatzeak legezkoak edo legez kanpokoak direlako. Legezkontrakotasuna bermerik ez dagoelako gertatzen da. Abokaturik ez badago, interpreterik ez badago, pertsona horien artean asiloa eskatzeko

edo babesa jasotzeko hautagaiak bereizteko aukerarik ez badago, poliziaren jarduna ez da legezkoa. Baina ezin gara leku guztietan egon legezkontasuna kontrolatzen eta zaintzen. Irungo eta Estatuko beste toki batzuetako lankideek egiten duten bezala, guretzat gaitzesgarriak diren jokabide horiek guztiak salatu behar ditugu, baina gero eta gehiago zabaltzen ari da polizien jardunaren praktika hori, migratzaileak, batez ere migratzaile pobrea, ez baita beti ondo hartzen. Baliabide ekonomikoak badituzte, ez dago arazorik atek irekitzeko.

Unai
GAZTELUMENDI

iRRITZIA:

Kontrolak

Antton Izagirre

Hitzaren adiera ez da berbera guztiontzat. Garai, adin, genero, herri, formazio edo klase sozialaren baitan, gutako bakoitzak modu indibidualean edo talde modura izan dezakegun pertzepzioa asko aldatzen da, batzuetatik besteetara.

Adin bat dugunoi, joandako garaietan bizitako esperientziek utzi diguten arrastoak marrazten digu kontrolaren iruditegia. Polizia fisiko uniformatuekin loturik dugu askok. Kontrolaren errealtatea errepide bazterretan, mugetan, kallean, mendian edo etxeetan egiten zuten jazarpen eta errepresioari oso lotua izango dugu. Ez zegoen zalantzarik, agerikoa zen. Denborarekin ohartuko ginen, hain bistakoa zen horrez gain, zelatatze-ko zituzten tresneriak, telefono, etxe, taberna, biltoki, lantegi eta kaleetan ezarriak zituztela, haien presentzia nabarmendu gabe.

Begi eta belarri salatari robotizatuen bidezko urruneko zaintza hark espazio kolektiboetatik espazio pertsonaletara salto egin zuen gure sakelako telefonoaren bidetik. Begi zelatariari ihes egiteko telefonorik gabeko guneak zainduz ohitu behar izan genuen bilera eta elkarretartzeak egitera.

Espazio publiko eta pribatuak kolonizatzen joan zaizkigun ebidentzia ez da oraingoa, begi handi zelatariaren metaforak ia esparru guztietarako balio digu; polizia kontrola bai, baina bizi garen gizarte kapitalista honetan, baita kontrol sozial, ideologiko eta psikologikoa egiteko ere. Hamarnaka dira egunero postaz eta telefonoz iristen zaizkigun mezu, dei eta eskaintzak, aurretiko inongo eskaerarik gabe. Horretan, gu geu iritsi gara ateak parez pare zabaltzera polizia berri horiei. Askotan, ohartu ere egin gabe, “klik” inozo baten bidez sarbidea baimenduz.

Asko hitz egiten ari da egun hauetan inposatu diguten covid pasearen bidezko kontrol sozialaz. Horren egia zalan-tzan jarri gabe, nortasun agiri espainiarren bidez, osasun txartelaren bidez edo kutxako txartelaren bidez egiten zaigun kontrola ere ez dugu alde batera utziko.

Hala ere, oraindik kezkarriagoa deritzot epe motzera datorkiguna. Sare sozialen bidez, harreman esparruak saretzen, handitzen eta errazten ari garen ustean, gure pribatutasuna eta nortasuna lapurtzen ari zaigun Google bezalako zelatari erraldoiaren esku eta buruetan jartzen ari gara konfiantza osoa eta behar adineko ikuspegi kritikorik gabe egiten ari gara relata uste dut.

Orotariko erabilera hori, autokontrolik ez bada, belaunaldi berrien askatasunarentzat esparru arriskutsua izatera irits liteke. •

Kazetari kazetari (I)

Miren Azkarate
Badiola

Real Decreto 860/2010» eta «Real Decreto 665/2015». Horrela idatzita askorentzako besterik gabe bi dekretu dira. Jakin nahiko zenukete zer ezkututzen duten atzean? Lehenengotik bigarrenera ez zen ezer aldatu praktikan, bata bestearen luzapen bat besterik ez da. PSOEk gobernatzen zuen Espainian lehenengoan, Jose Luis Rodríguez Zapatero presidentea buru, eta PPko M. Rajoyk bigarrenean.

Laburbilduz, biek ala biek diotena da Kazetaritzako lizentzia dugunok ezin ditugula hezkuntzan eskolak eman. Ordura arte, 1995etik aitzina, ikasketa horiek genituenok Bigarren Hezkuntzan eta Lanbide Heziketan irakasle aritu

gintezkeen, zehazki Gaztelania eta Literatura eta Atzerriko Hizkuntzan; Euskal Herrian, baita Euskara eta Euskal Literaturan ere.

Betidanik iritsi zaizkit mezuak: «Ez dakit nongo ikastetxean Euskara irakaslea behar da» edo «ez dakit nongo ikastetxean Gaztelania eta Literatura irakaslea behar dugu berehala hasteko». Zerrendak hutsak omen daude beti eta dirudienez Euskal Filologiako (edo beste filologietako) eta Itzulpen-gintzako lizentziadunekin ez dira sekula eskatzen diren postuak betetzen.

Ekonomiaz pixka bat badakit eta eskaintzaren eta eskariaren legea aplikatuz, argi ikusten dut hemen konponbidea zein den. Hau da, kazetari pila bat

gaude langabezian, batzuk prest hezkuntzan sartzeko. Ahalbidetu berriz kazetariok hezkuntzan sartzea eta kitto. Konponbidea badago, ez dakit zergatik sortu nahi dituzten orain beste soluzio batzuk, adibidez, edozein karrera + 4. hizkuntza eskakizuna dutenek posible dute kazetarioi kendu dizkiguten ikasgaietan aritzea eskolak ematen. Honekin ere, ez da oso azitia izan behar, ez dute eskaintza beteko; egoera hau esaltzeko adabaki bat besterik ez da.

Gobernuan zaudeten horiek, ez inbentatu soluzio berriak (eta txarrak), soluzioa (eta ona) inbentatuta dagoenean, eta itzul gaitetzen 2010. urtea baino lehen zegoen egoerara. Denontzat hobeto, akabo arazoa. •

ROBOTIKAREN ERTZAK

Europarrek zalantzan jartzen dute kirurgian aplikatutako robotika

 ZIENTZIA / GAUR8

Robotika bizitzaren gero eta alor gehiagotan ageri da, osasungintzan kasu. Medikuntzaren alorreko robotikak arriskuak eta akatsak murriztea ahalbidetzen du, eta errekupeazio denbora laburragoak eta finantza kostu baxuagoak ditu. Profesionalen iritzia gero eta aldekoagoa den arren, ez da gauza bera gertatzen jendartearen ikuspuntuarekin. Mesfidantza bistakoa da, ikerketa batek ondorioztatu duenez.

Robotikaren inplementazioa gero eta ohikoagoa da bizitzaren alderdi desberdinetan, baina oraindik iritzi kontrajarriak sortzen ditu. A priori, faktore eta argudio positiboak, hala nola berrikuntza, eraginkortasuna, zehaztasuna eta kostuen murrizketa, ez dira

gai izan konnotazioak eta kontrako alderdi negatiboak erasiteko, hala nola lanpostuak ezabatzea, inbertsioa, ezartzeko zailtasunak edo horiek erabiltzeko beharrezko prestakuntza. Eztabaida horiek are gehiago nabarmentzen dira osasunaren esparruan, gizarteko iritzi kontrajarrien joera horren isla.

Europako herritarrek ebakuntza kirurgiko medikoetan

robotikaren erabilerari buruz duten pertzepzioa ezagutzeko, Kataluniako Unibertsitate Irekiko (UOC) ikerketa talde batek pertsonen motibazio nagusiak eta horrelako gailuekiko konfiantza aztertu ditu, «froga berriak aurkeztu nahi ditugu gizarte ikuspegitik, pazienteei eta herritarrei dagokien aldetik; uneren batean robotak erabiliz ebakuntza kirurgikoa bat jaso baitezakete».

Europar Batasuneko 28 herrialdeetako 28.000 pertsona ingururen iritziak aztertu ondoren, lan honen emaitzek kirurgian aplikatutako robotikaren inguruko mesfidantza erakusten dute. Robotak erabiltzen alde aurretik izandako esperientzia eta erabiltzeko erraztasunaren pertzepzio horrelako teknika eta gailuekiko konfiantza bultzatzen duten faktoreak dira.

Datuen analisiak erakusten du horrelako gailuekiko mesfidantza sortzen duten motibazioak askotarikoak direla. Esperientziak zeresan handia dauka. «Gure ikerketak agerian uzten du herritarrek kontu arrazionalak hartzen dituztela kontuan, hala nola robotak erabiltzen alde aurretik izandako esperientzia edo haien erabileran hautemandako erraztasuna», adierazi dute ikerketan aritutako adituek. Adibidez, esperientziaren eragina handiagoa da gizonen artean, 40 eta 54 urte bitarteko pertsonen artean eta hezkuntza maila handiena dutenen artean.

Era berean, balorazio elementu emozionalagoak ere badira eta kirurgiako robotikaren pertzepzio horretan eragina dute: robotikari buruzko informazio orokorra edo lan testuinguruan dituen ondorioei buruzko iritzi egoera orokorra, normalean negatiboa. Bide horretan, Europako herritar asko mesfidati agertu dira robotika horren erabilerarekin, osasun arloko profesionalak eta teknologia berri horiek hartzen dituzten erakundeek trebetasun eta prestakuntza berritzaileak izatea eskatzen duelako eta horrek zalantzak sortzen dituelako. «Erronka konfiantza horren motibazioak lantzea da, osasun arloko

profesionalek hautemandako balioespenak eta eragin positiboak herritarrengana zabal daitezten. *E-health* eta telemedikuntzaren agerpenak asistentzia praktiketan eragiten duen sakoneko aldaketa guztiaren ondorioz, pazientearen iritzia funtsezkoa da», nabarmendu dute ikertzaileek.

ABANTAILAK ETA ZALANTZAK

Jendartean gero eta gehiago erabiltzen da robotika, eta osasun arloan beste sektore batzuetan baino azkarrago ezartzen ari da. Are gehiago, kirurgian robotak erabiltzeak (Robot-Assisted Surgery, RAS ingelesezko sigletan) abantaila ugari ditu, kirurgia prozedura konplikatuak dituzten kirurgialariei laguntzeko gai baitira, hain inbaditzaileak ez diren teknikak eta aukerak eskainiz.

Orain arte, ikerketa sozialek nabarmendu izan dituzte RAS teknikak osasunaren profesionali ematen dizkieten abantailak, hala nola arrisku eta akatsen murrizketa, erreoperazio denbora laburragoak edo finantza kostu baxuagoak. Hala ere, ikuspegi sozialetik eskura dagoen ebidentzia urria da. UOctik bideratu duten ikerketa Europako herritarrek aztertzen dituen lehenengoetarikoa da, eta hein horretan, «erabilera partikularretatik, kulturetatik edo idiosinkrasietatik haragoko jarrerak» erakusten ditu.

Europarren zalantzak eta mesfidantza ikusita, egileek adierazi dute funtsezkoa dela robotikako estrategia bat ezartzea, sektorearen eta haren interes taldeen helburuekin bat datorrena. «Pazientearekin lerrokatutako estrategiarik gabe, litekeena da edozein robotizazio eki-

Alboko orrialdean, mediku bat lanean robotikaren laguntzarekin. Lerro hauen gainean, robotikaz hornitutako osasun gune bat. GAUR8

men etapa pilotuetan gelditzea», gaineratu dute. Horrela, osasun arloan pertsonen robotekiko konfiantza izateko edo ez fidatzeko dituzten arrazoiak ezagututa, osasun politika eraginkorragoak gara daitezke.

Horrelako ikerketen emaitzak oso erabilgarriak dira, osasun arloko estrategia politiko publikoak irizpide objektiboekin ezartzea eta diseinatzea ahalbidetzen baitute. Zehazki, robotikak medikun-

tzan duen konfiantza sustatzera bideratutako hainbat neurri erakusten ditu lan honen, pazienteen pertzepzioari begira. «Osasunaren teknologien kudeaketan, bizitzako beste alderdi guztietan bezala, kanpo efektuek garrantzia dute. Horregatik, herritarrek RASen konfiantza lantzea guztiz koherentea da *e-health* bidez ahaldundutako pazientearen ideiarekin».

Izan ere, emaitzek adierazten dute herritarrekiko segur-

tasun eta konfiantza esparru bat ez sortzeak etorkizuneko garapen teknologikoak geldiaraz ditzakeela. Adibidez, pertsonen osasuna zaintzeko gizarte robot gisa ezagutzen direnen kasuan, pazientearen iritzia ezinbestekoa da hura inplementatu eta ugaltzeko.

«Egia da profesionalen iritzia funtsezkoa dela RASaren erabilgarritasunari buruz, hura ezartzeko estrategiak eta politikak diseinatzeari begira. Baina, aldi berean, egia da politika horietan herritarren konfiantza edo mesfidantza testuinguru batean aurrera egitea ez dela gauza bera», ondorioztatu dute adituek.

Arlo horretan dabilzanek garbi dutenez, «robotikaren eta osasunean aplikatutako beste teknologia digital askoren arteko lotura hasi besterik ez da egin, eta, beraz, asistentzia jarduerarako konbinazioek aplikazio ugari dituzte».

Balorazio elementu emozionalak ere badira: robotikari buruzko informazio orokorra edo lan testuinguruan dituen ondorioei buruzko iritzi orokorra, normalean negatiboa

Profesionalen iritzia funtsezkoa da kirurgian aplikatutako robotikaren erabilgarritasunari buruz. Baina, aldi berean, herritarren konfiantza ere faktore oso garrantzitsua da

Libe Mori Carrascal

UPV/EHUko Donostiako Informatika Fakultateko irakasle eta ikertzailea

Arriskutsua al da mikrouhin labea?

osasuna / harremanak / teknologia

3 BEGIRADA:

Etxetresna elektriko gehienekin gertatu den moduan, mikrouhin labeen komertzializazioak guztiz aldatu zuen gure egunerokotasuna. Goizean goiz, lapikoa sutan jartzeko beharrik gabe minutu gutxitan eskuragarri dugu gosariko kafesne, kolakao edo te beroa.

Prozesua azkartzeaz gain, mikrouhin labeen erabileraren aldeko abantaila ugari antzeman ditzakegu lapiko eta zartaginak garbitzeko zaletasunik ez dugunok. Baina badago etxetresna hau arriskutsua delako argumentua erabilita haren erabilerari uko egiten dionik.

Mikrouhin labeek erradiazio deituriko prozesuari esker berotzen dute janaria, udaran eguzkiak berotzen gaituen antzera. Eguzkiak uhin elektromagnetikoak igortzen dituen modura, magnetroi bati esker sortzen dira janaria berotzen duten mikrouhinak. Mikrouhinak maiztasun altuko eta beraz uhin luzera txikiko uhin elektromagnetikoak dira. Janaria berotzeaz gain gure egunerokotasuneko beste hainbat aplikazio dituzte maiztasun ezberdinetako mikrouhinek: telefono deien transmisioa, etxeko wifi teknologia, autoan musika jartzeko bluetooth konexioa, puntu batetik bestera nola heldu jakiteko nabigazio sistemak, gidari arduragabeak harropatzeko radarrak...

Mikrouhin labeen kasuan, magnetroi baten birtartez sare elektrikoko energia eraldatzen da 12 zentimetro inguruko uhin luzera duten mikrouhinak sortuz. Erabiltzailearen eta labearen ezarpenen arabera, uhin elektromagnetiko hauen potentzia 500 eta 1000 Watt bitartekoa izan daiteke. Magne-

troiak sorturiko mikrouhinek labean zehar bidaiatzen dute eta labearen ertzetako metalezko horma islatzailearen aurka talka egiterakoan, islapena dela medio, uhinek barrurantz errebotatzen dute uhin geldikorrek sortuz. Uhin geldikor hauek bidean janaria topatuz gero, aldiz, haren barnera sartzen dira. Mikrouhinen energiari esker janari barneko ur molekulak bibratzen hasten dira eta bibrazio azkar hauen ondorioz elikagaiak berotu egiten dira. Azkenik, labearen barneko plateraren biraketari esker beroketa uniformeagoa lortzen da.

Potentzia oso altuko mikrouhinek zelula biziak eta ehunak kaltetu ditzaketela egia bada ere, mikrouhin labeetan ez dira hain potentzia altuak erabiltzen. Ho-

rrez gain, mikrouhin labeak metalezko ontzi itxiak dira, atean janaria ikusteko metalezko sare moduko zulutxoak baditu ere. Metalezko kutxa islatzaile honi esker, barneko mikrouhinak ezin dira labeetik irten.

Ondorioz, mikrouhin labea ez erabiltzeko hainbat baliozko argumentu erabil ditzakegu, beroketa prozesu homogeneo baten zaletasuna, presarik gabe bizitzeko hautua... baina inondik ere ez arriskutsua delako argumentua.

Azkenaldian, zientzia eta teknologiaren aurrerakuntzak zalantzan jartzen dituztenen ahotsak goraka doazela dirudi, zentzugabeko buloak sortuz etengabe. Baina bitartean, alor ezberdinetako adituei kasu eginez eta jakintza zientifikoan oinarritutako argumentuak erabiltzen finko jarraitu beharko dugu besteok, gehiengoak. •

Emakume bat mikrouhin labe bat erabiltzen. GAUR8

BEHATXULOTIK

Juantxo EGAÑA

LADISLAS KONARZEWSKI. MUNOA FUNTSA. KUTXATEKA

SANTA KRUZ «GUARDIA BELTZAREKIN», KONARZEWSKIREN BEGIAN

Aurten 150 urte beteko dira II. Karlistaldia hasi zela. Ladislas Konarzewski (1823-1895) argazkilari poloniarrek, Donibane Lohizunen bizi zenak, ondoren gatazka beliko honen argazkirik ezagunena izan zen hori betikotu zuen, 1873ko apirilaren 8an Berako (Nafarroa) baratze batean egina, Santa Kruz apaiza abiatu zenekoa, hain zuzen. "La Ilustración española y americana" aldizkariak bere 19. zenbakian erreproduzitu zuen 1873ko maiatzaren 16an. Pio Barojak honako hau idatzi zuen Konarzewskiri eta haren argazkiei buruz: «Buru motari buruz bere argazkien arabera eman daiteke iritzia. Argazki horietako batzuk Donibane Lohizuneko argazkilari batek egin zituen, Ladislas Konarzewskik; haren etxeak oraindik han dira. Duela urte batzuk poloniar hori ikustera joan nintzen ni, eta galdetu nion ea karlisten argazkietako kluxeak gordeta zeuzkan, baina ez zeuzkan. (...) Erretratuen artean badago Konarzewskiren bat, duela egun batzuk astekari batek argitaratu duena; bertan, bakarrik dago buruzagia; beste bat, Tolosako bikarioarekin eta Oriokoa dela uste dudana beste apaiz batekin dagoena. Bi erretratu horietan jarduneko burua dago, laneko jantziarekin eta bizar luzearekin. (...) Taldeko bi argazkietatik bat Santa Kruzena da, bere guardia beltzarekin ageri dena eta Berako baratze batean egina dagoena; bestea, inguruan bere buruzagi nagusiak dituena, berriz, Donibane Lohizunen egina da, Konarzewski etxean».

bidaiari

naiz:-en bidaia aldizkaria euskaraz

Lurralde
berrietara
goaz

AIGÜESTORTES I ESTANY DE SANT MAURICI

Kataluniako Pirinioen bihotzean

dagoeneko
zure
kioskoan
salgai

1,50€

eta gainera...

NORVEGIA
FIORDOETAN
ORKA ARTEAN

CHARLESTON
ESKLABOTZAK
ABERASTUTAKO HIRIA

SUMATRA
BATAK HERRIA
TOBA AINTZIRAN

«ENCLOS PAROISSIAL»
BREITAINIAKO
IBILBIDE SAKRATUA

ERROILBIDE
AIAKO HARRIKO
GAILURRA

Bertatik bertara El Pobal eta inguruak **Egin planak** Maskaradak, "Tarara", "Vértigo" BOSeK musikatuta... **Hiriak laburrean** Arequipa, Andeetako «hiri zuria»
Munduan pasieran Habanako Bienala, Budavar funikularra, Sandstone Ice Climbing, Andersen Museoa...

